

SZÉLKIÁLTÓ

11. szám 1999. március

A MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET
NYUGAT-DUNÁNTÚLI CSOPORTJAINAK LAPJA

Tartalom:

Inhalt:

Dr. Kárpáti László

Az uhu (*Bubo bubo*) fészkelése a Soproni-hegységben.
Die Brut des Uhus (*Bubuo bubo*) im Soproner Gebirge.
3. old.

Dr. Hadarics Tibor

A kis goda (*Limosa lapponica*) vonulása Magyarországon.
Der Zug der Pfuhschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn.
6. old.

Pellinger Attila - Soproni János

Adatok a Fertő madárvilágának ismeretéhez az 1994 és 1995 évekből.
Daten zur Kenntnis der Vogelwelt des Neusiedler Sees aus den Jahren 1994 und 1995.
17. old.

Dr. Faragó Sándor - Jánoska Ferenc

Vadlúd állományvizsgálatok a Fertő-tájon 1994/1995.
Bestandserfassung der Wildgänse im Neusiedlersee-Raum 1994/1995.
22. old.

Rövid közlemények

Dr. Hadarics Tibor

Új fajok a Fertő madárfaunájában 1994-95-ben.
Neue Arten in der Vogelfauna des ungarischen Neusiedlersee-Gebietes in den Jahren 1994-95.
25. old.

Vácsi Miklós

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*) táplálkozási adatok a Zámolyi-medencéből.
Ernährungsdaten des Sakerfalken (*Falco cherrug*) aus dem Zámolyer Becken.
26. old.

Dr. Traser György

Nyárfa-gubacstetűt (*Pemphigus spirothecae*) fogyasztó szécincégék (*Parus maior*).
Späte Pappelblattstieldrehlaus (*Pemphigus spirothecae*) verzehrende Kohlmeisen (*Parus maior*).
28. old.

SZÉLKIÁLTÓ 11.

Dr. Traser György

Cseresznyét (*Cerasus avium*) evő házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*).

Kirschen (*Cerasus avium*) fressender Hausrotschwanz (*Phoenicurus ochruros*).
28. old.

Németh Csaba

Kis légykapó (*Ficedula parva*) állományfelmérésének előzetes eredményei a Kőszegi-hegységben.
Vorläufige Ergebnisse der Bestandserhebung des Zwergschnäppers (*Ficedula parva*) im Kőszeg-Gebirge.
29. old.

Fülöp Tibor

A haris (*Crex crex*) hansági állományának alakulása.
Bestandsentwicklung des Wachtelkönigs (*Crex crex*) im Hanság.
29. old.

Az uhu (*Bubo bubo*) fészkelése a Soproni-hegységben

Die Brut des Uhus (*Bubo bubo*) im Soproner Gebirge

Még a legrégebbi madártani irodalomban sem található arra utalás, hogy az uhu (*Bubo bubo*) a Soproni-hegységben valaha is előfordult volna. A civilizáció térhódítása miatti visszaszorulása, állománycsökkenése egész Európában közismert. Németországban és Ausztriában az utóbbi évtizedekben (70-es évektől) megkezdték visszatelepítését mesterséges tenyészetekből származó fiatal madarak segítségével s ezzel, valamint a fészkelőhelyek védelmével sikerült elérni azt, hogy állománya növekedjék. Hasonló ismert akció zajlott hazánkban is az Északi-középhegységben, ennek ellenére a fészkelő párok száma nálunk csökken. A Dunántúlról alig ismert faj hazai állománya 15 pár (Márkus, 1998).

A soproni előfordulást figyelembe véve érdemes nyugati szomszédunk, Ausztria - különösen Alsó-Ausztria és Burgenland - idevonatkozó adatait is áttekinteni. Egész Ausztria fészkelőállománya jelenleg mintegy 320 párra tehető. A faj terjedőben van, előfordul 200-1800 m tszf. magasságok közt, főként kőbányákban fészkel (BERG, 1992).

Alsó-Ausztriában 100 uhu revír ismert, ebből kb. 65-ben van fészkelés évente. 1965-ben 1, 1990-ben 74 fióka repült ki (FREY, 1992).

Burgenlandban a magyar határral szomszédos területeken - Borostyánkői-hegység (Bernsteiner Gebirge) - Rozália-hegység (Rosaliengebirge) - Kőszegi-hegység (Günser Gebirge) - 1975-76-ban 3 (hegységenként 1-1) uhu revírt tartottak számon, mindenütt kőbányákban (FREY & WALTER, 1977).

1981-től 91-ig viszont ez a szám 23-ra emelkedett s 14-re nőtt a lakott, elfoglalt fészkelőhelyek száma. Végig a határ túloldalán, az Őrségtől a Lajta-hegységig kő- és kavicsbányákban fészkel az uhu, néha egészen alacsony, kis bányafalakon, amelyeken a kőzetkitermelést már abbahagyták (GRÜLL & FREY, 1992).

Magam 1983-tól kezdve kerestem a fajt a Soproni-hegységben. Hogy megismerjem szokásait Grüll Alfred osztrák ornitológus barátommal több ízben jártam a burgenlandi uhu-revírekben.

Jellegzetes hangját hallottam, a következő helyeken:

- 1983 október 20. - Rőjtökmuzsaj, Haraszterdő,
- 1987 november 10. - Sopron, Vörös-árok,
- 1988 október 11. - Sopron, Kánya-szurdok,
- 1990 február 09. - Sopron, Muck,
- 1994 szeptember 14. - Sopron, Istenszéke.

1987-től kezdve Dr. Roxer Egon, Csalló Rudolf és Skála János vadászok is jelezték, hogy - főleg ősszel - a lesen űlve többször hallottak uhu hangot.

Egyéb általam ismert adatok:

- Winkler Ferenc 1987 novemberében elmondta nekem, hogy a GYSEV pályaudvaron dolgozó vasutasoktól hallott egy nagy, elektromos vezetéktől elpusztult, megégett bagolyról, amelyet mi mindketten uhunak véltünk.

- 1988 decemberében egy elhullott, fiatal, tojó uhut találtak a Hanságban, Kistölgyfa és Miklósmajor közt. E példány kipreparálva, ma az Öntésmajorban lévő "Hanság élővilága" kiállításon látható (Nagy László szóbeli közlése).

- 1992 februárjában Fersch Attila és Váci Miklós kutattak a Soproni-hegységben uhu után. Váci Miklós a határ túloldalán 3 km-re lévő nyéki (Neckenmarkt) kőbányában megtalálta az uhu revírt, ahol költés is folyt abban az esztendőben.

- 1990 június 2-án találtak egy kb. 2 éves tojó uhut Sopronban a Lőverekben. A madár bal szárnya sérült volt, s törése olyan rosszul forrt össze, hogy a felkarcsonttól lefelé amputálni kellett. Valahol szakszerűtlenül tarthatták sérülése és befogása után. Kőszegre vittem Bechtold István ragadozómadár menhelyére, ahol 2 évet töltött, majd ellopták.

- 1997 áprilisában Király Gergely látott egy uhut a Fertőrákos határában levő, régi, ú.n. "Római kőfejtő"-ben és néhány tollat is talált itt.

1992-93 telén több erdőterületet is bejártam a Soproni-hegységben ott, ahol korábban uhu hangot hallottam. Három nagyobb méretű fészket találtam. Átkutattam a kőbánya maradványokat, horhosokat és suvadásokat is, de uhura utaló nyomot sehol sem sikerült felfedeznem.

1995 május elején Taschek Mátyás Kőszegen tanuló, kópházi gimnazistától egy levelet kaptam, amiben uhu fészkeléséről értesített. Személyes találkozásunkkor megtudtam, hogy ő és édesapja szenvedélyes erdőjáró, s "most, hogy a határsáv felszabadult", végigjárják az összes olyan helyet a Soproni-hegységben, ahová korábban nem juthattak el.

A levél legfontosabb részlete az alábbi :

"Szeretnék bejelentést tenni egy uhu (*Bubo bubo*) fészkekről. A fészket február végén találtuk a Soproni-hegységben, a volt határzónán túli területen. (Sajnos pontos helyét nem tudom leírni.) Később 95. 03. 25-én sikerült újra kimenni, akkor már egy ülő uhut láttunk a fészekben.

Május 6-án már két jól fejlett fióka volt, a felnőtt madarakat nem találtuk, ugyanis a zavarás végett nem mertük végigjárni a területet.

Legutóbb május 19-én jártunk kint, a két fióka még a fészekben volt.

Levélírára az készítetett, hogy fokozottan védett madár lévén bárki megközelítheti a fészket. Ráadásként a szomszédos domboldalon erdőművelést folytatnak."

Taschek Mátyással azonnal felvettem a kapcsolatot. Május 26-án késő délután mentünk a fészekhez. Valóban két jól fejlett, szinte kirepülés előtt álló uhu fióka volt benne. Megdicsértem a fiút, hogy eddig nem zavarták a madarakat. Magáról a fészkekről tudtam, még az előző évekből, de sajnos költési időben nem volt módomban felkeresni, s nem is vártam azt, hogy az uhu gallyfészkekben telepedjen meg, mert ilyen a szomszédos ausztriai területeken Burgenlandban és Alsó-Auszriában sehol nem ismeretes (mindezt legutóbb Grüll Alfred levélben is megerősítette). Természetvédelmi szolgálati kötelességből megmutattam a fészket később a Fertő-Hanság Nemzeti Park illetékes szakembereinek.

A fészek egy nagy, felújítatlan, siskanádas vágásterülettel határos, 70 éves erdőrészletben található vörösfenyőn, örvből alakult ágvillaiban 18-20 m magasan, DNy-i kitétséggű hegyoldalon 350 m tszf. magasságban. Az erdőállomány - a Soproni-hegységre jellemzően vegyes lomb-tülevelű erdő. A fészek oválisba-hajló téglalap alakú, hossza kb. 100-120 cm, szélessége 70-90 cm. Anyaga főleg vörösfenyő gally. Összel-télen feltűnő, de a kilombosodás után még az is nehezen találja meg, aki ismeri a helyét.

A madarakat nem akartam zavarni, így a fészkes fa alá csak június végén, a fiókák kirepülése után mentem. A táplálékmaradványok sün (80 %), vetési varjú (10 %), vándorpatkány (10 %) zsákmányállatokról adtak tanúbizonyságot.

1996 február 3-án uhu hangot hallottam a fészektől pár 100 m-re. Április végén Kozák Gábor tájvédelmi körzetvezető úr jelezte, hogy a madár kotlik. Erről bizonyosságot szereztem április 30-án és május 4-én személyesen is. A későbbi ellenőrzések során sajnos bebizonyosodott, hogy a nagy esőzések, jégverések után a fészek üresen maradt, a költés sikertelen volt.

1997 február 8-án is jártam a fészeknél. Friss köpetet találtam, amelyben vándorpatkány állkapcsok voltak ill. egy patkányfejet is gyűjtöttem a fészek alól, ennek ellenére ez év tavaszán nem volt költés.

Az általam is ismert másik két nagyobb méretű fészkekből egy leesett, egy pedig féloldalra csúszott (így is költött benne egy héjapár 1996-ban), így ismert uhu fészek jelenleg a Soproni-hegységben csak a fentebb említett. Ebben 1998-ban is volt költés. Három fiókát repített ki az uhupár. Utóbbiak egyébként nagyon óvatos, tartózkodó viselkedésűek. A fészken ülő madár, lelapulva helyben marad, de a fészkelés előtt, vagy a fiókanevelés idején a revírijükben általában láthatatlanok. Területüket a fészek környékét - természetvédelmi szempontok figyelembe vétele - még költésidőn kívül sem ajánlatos látogatni! Magam, ritkán teszem ezt, s a legnagyobb óvatossággal sem sikerült a fészek környékén a madarakat megfigyelni. Csak egy esetben láttam - a nagyon lassú közeledésem ellenére is - tőlem megriadt, villámgyorsan eltűnő nagy baglyot.

A Soproni-hegységben 1998-ban két újabb helyen hallottam uhu hangot. Szeptember 25.-én a Jóremény öreg tölgyesében, majd harmadnap, 27.-én a Vörös-árokban. Mindkét esetben esti szürkületben, fél nyolc körül kezdtek hangot adni. A Jóreményen megfigyelt madár erős úúúh hangjára tőle nem messze egy gyengébb kvi-kvi, kvi-kvi bagolyhang felelgetett.

A faj Sopron-környéki előfordulását megerősíti Király Gergely megfigyelése is, aki 1997 áprilisában látott egy uhut a Fertőrákos határában lévő régi, ú.n. "Római köfajtó"-ben és néhány tollat is talált itt. Valószínűnek tartom, viszont, hogy a szomszédos ausztriai területek jól szaporodó uhu állománya hozzánk is át fog terjeszkedni, s talán már ez több fészkeléssel meg is történt, csak nem ismerjük a revíreket. Fontos lenne tehát a vas-megyei és soproni ornitológus kollegákban felkelteni az érdeklődést az uhu iránt, hogy kedvet kapjanak kutatásához. Remélem, hogy írással e törekvéshez hozzájárulhattam.

Ezúton mondok köszönetet a következő kollegáknak : Dr.Czike Albert, Csalló Rudolf, Fersch Attila, Dr.Grüll Alfred, Kozák Gábor, Nagy László, Taschek Mátyás, Triebel Rudolf, Dr.Roxer Egon, Skála János és Winkler Ferenc uraknak, akik szóbeli és levélbeli közléseikkel munkámat segítették.

IRODALOM - LITERATUR:

Berg, H.-M. (1992) :Status und Verbreitung der Eulen (Strigiformes) in Österreich. Egretta, 35.1:4-8.

Frey, H.-Walter, W. (1977) : Brutvorkommen und Nahrungsökologie des Uhus (Bubo bubo) im Burgenland. Egretta, 20.1:26-35.

Frey, H. (1992) : Bestandsentwicklung und Jugendproduktion des Uhus (Bubo bubo) in Niederösterreich zwischen 1969-1991. Egretta, 35.1:9-19.

Grüll, A.-Frey, H. (1992) : Bestandsentwicklung, Bruterfolg und Nahrungszusammensetzung des Uhus (Bubo bubo) im Burgenland von 1981 bis 1991. Egretta, 35.1:20-36.

Márkus F. (1998): Uhu (Bubo bubo). in Harszthy L. (szerk.) Magyarország madarai, 214-215.

Zusammenfassung

Vor den 80er Jahren war im Soproner Gebirge keine Uhu-Beobachtung bekannt. Der rückläufige ungarische Bestand beträgt insgesamt 10-15 Paare. Die Rückbürgerungsversuche brachten keinen Erfolg. Der anwachsende österreichische Bestand erreichte das Burgenland, und seit den 80er Jahren wurden mehrmals Uhus in den grenznahen Gebieten, in erster Linie im Soproner Gebirge beobachtet.

Im Mai 1995 bekam der Autor einen Brief von Mátyás Taschek, einem Schüler aus Kópháza, in dem er davon berichtete, daß er mit seinem Vater einen Uhuhorst in der Nähe der Grenze gefunden habe. Am 26. Mai besichtigten sie gemeinsam das Nest, in dem zwei gut entwickelte Jungvögel waren. Der Horst befindet sich in einem 70 Jahre alten Waldstück, auf einer Lärche in 18-20 m Höhe, an einem südwestlichem Hang, in einer Höhe von 350 m ü.d.M.

Der Waldbestand ist typisch für das Soproner Gebirge - ein Laub-Nadel Mischwald. Das Nest ist ein etwas ovales Viereck, die Länge beträgt 100-120 cm, die Breite 70-90 cm. Es besteht hauptsächlich aus Lärchenzweigen. Die Jungvögel sind erfolgreich ausgeflogen.

1996 wurde die Brut durch das ungünstige Frühlingswetter vereitelt. 1997 brüteten die Vögel nicht, obwohl sie sich im Revier aufhielten. . 1998 brüteten die Vögel auch. Drei junge Uhus sind ausgeflogen.

Dr. Kárpáti László Fertő-Hanság Nemzeti Park H-9435 Sarród, Rév-Kócsagvár tel.: 99-370919

A kis goda (*Limosa lapponica*) vonulása Magyarországon

Der Zug der Pfuhschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn

A Magyarországon korábban csak ritka kóborlőként ismert kis goda az utóbbi évtizedben rendszeres átvonulóvá vált, ezért célszerű áttekinteni az eddigi hazai adatokat. Korábban sem számított annyira ritkának, már a korábbi nomenclatorok (KEVE,1960;1984) is szórványos átvonulóként említik, s nem sorolják fel az egyes adatokat sem. Ezért nehéz kideríteni, hogy melyik régi adatok voltak Keve szerint hitelesíthetőek s melyek nem; bár az 1950-es évek végén megjelent összefoglaló cikkben (BERETZK & KEVE,1958) említett adatokat nyilván Keve is elfogadta. Az 1960-as és az 1970-es évekből származó adatok egy része egyelőre még nem hitelesített, az 1980-as évek közepétől viszont az egyre rendszeresebbé váló megfigyelések hatására a Nomenclator Bizottság 1987. január 1-től feloldotta a fajra vonatkozó részletes leírási kötelezettséget (MAGYAR,1995), így az ez utáni időszakból származó adatok mind hitelesítettnek tekinthetők.

Elterjedés

A kis goda a magas észak fészkelő madara, költőterülete az Északi sarkkörön túl, Észak-Skandináviától Nyugat-Alaszkáig húzódik. Fészkel a Lappföld északi részén, a Kola-félszigeten, a Mezenyi- és a Csosa-öböl partvidékén, a sarkkör mentén a Pecsorától az Ob-öböl és a Jenyiszej torkolatvidékén (*Limosa lapponica lapponica*); továbbá a Hatanga torkolatától a Léna-deltán, a Jana-Indigirka- és a Kolima-alföldön át a Csukcs-félszigetig, illetve Alaszka nyugati partvidékéig (*Limosa lapponica baueri*). A két elfogadott alfaj között éles határvonalat húzni nem lehet, az Észak-szibériai-alföldön, a Hatanga torkolatának környékén élő madarak mind méretben, mind színezetben átmenetet mutatnak a kettő között, e madarakat egyes szerzők külön alfajnak tekintik (*Limosa lapponica 'menzbieri'*) (CRAMP & SIMMONS,1983; HAYMAN et al,1986).

Elsősorban a tundra tengerpartokhoz közeli alacsony részein fészkel, de megtelepszik az erdőstundrán, nedves folyóvölgyekben, vízközeli nyílt vörösfenyvesekben is; Alaszkában alacsonyabb hegyoldalokon, a hegyi tundra kőgörgötegein is költ, de jobban kedveli a füves élőhelyeket; a Lappföldön erdőkkel szegélyezett mocsaras területeken, tőzegmohalápokon fészkel (CRAMP & SIMMONS,1983).

Vonulás

A kis goda hosszú távú vonuló. A keleti alfaj (*Limosa lapponica baueri*) telelőterülete Dél-Kínától Indonézián át Ausztráliáig és Új-Zélandig húzódik; a madarak nagy része Új-Zéland partjain telel. A nyugati alfaj (*Limosa lapponica lapponica*) a Balti-tenger partvidékén át vonulva éri el telelőterületét, amely a Brit-szigetek, az Északi-tenger partjain, illetve tovább, Európa és Afrika atlanti partvidékén húzódik; a Vörös-tenger partjain telelők a Fekete-tenger és a Földközi-tenger keleti partjain át, a Perzsa-öböl és az Arab-tenger partvidékén telelők valószínűleg a Volga és a Kaszpi-tenger mentén érik el telelőterületüket, e madarak ritkán Kelet-Afrika partjain is megjelenhetnek. E két utóbbi, keleti vonulási útvonal azonban kevésbé jelentős, a madarak döntő többsége Északnyugat-Európában és Nyugat-Afrikában telel.

Vonulása során és a téli időszakban a kis goda jellegzetes tengerparti madár, sekély tengeröblökben, homokos partokon, többnyire az árapályzónában tartózkodik, de partközeli szennyvíztelepítőkn is előfordul, a szárazföld belsejébe viszont csak nagyon ritkán vetődik.

A Balti- és az Északi-tenger partvidékén az őszi vonulás júliustól októberig tart, a csúcspont július végén, augusztus elején van. Az öreg madarak a költés után teljes vedlést végeznek, mely többnyire még a költőterületen megkezdődik, a vonulás idejére azonban megszakad, így Nyugat-Európába már részben téli tollazatban érkeznek. Itt vedlésük tovább folytatódik, egyik legismertebb vedlőhelyük a Watt-tenger. Sok madár azonban nem itt vedlik, hanem gyorsan továbbvonul, és csak a nyugat-afrikai telelőhelyeket elérve folytatja a vedlést. A Nyugat-Európában vedlők egy része a vedlés után ugyancsak tovább vonul Nyugat-Afrikába, más részük egész télen a Brit-szigetek partjain és a Watt-tengeren marad.

A madarak a telelőhelyeket március végén, áprilisban hagyják el, ilyenkor még téli tollazatban vannak, és ismét a vedlőhelyeken gyűlnek össze, melyek közül tavasszal is a legfontosabb a Watt-tenger, ahol a teljes európai

telelőállomány összegyűlik. Egészen májusig a vedlőhelyeken maradnak s csak a részleges vedlés után indulnak a költőterületeikre (CRAMP & SIMMONS,1983).

Állomány nagyság

Állomány adatok csak Európából ismertek. Norvégiában 1981-ben 150, 1994-ben 1000-3000 pár, Svédországban 1978-ban 10-15, 1994-ben 5-25 pár, Finnországban 1958-ban max. 20, később 100-150, 1994-ben pedig már 200-500 párra becsülték fészkelő állományát (CRAMP & SIMMONS,1983; TUCKER & HEATH,1994). Oroszország költőállománya nem ismert, de a telelőhelyeken végzett számlálások alapján az európai részen kb. 60 ezer pár költhet (TUCKER & HEATH,1994). Amint az adatokból látható a költőpárok száma hosszú távon többnyire emelkedést mutat, de az állomány erősen ingadozik, hiszen a költés eredményessége – hasonlóan a többi tundrán fészkelő madárfajhoz – a lemmingpopuláció nagyságától függ, és ahhoz igazodva hároméves ciklust mutat (lemminges években sok fiatal repül ki, mert a ragadozók a lemmingekre vadásznak, ha kevés a lemming akkor viszont sok fészek és madárfióka esik áldozatul a tundra ragadozóinak).

A faj állományváltozásai a telelőhelyeken végzett számlálások alapján követhetők legjobban nyomon. A Nyugat-Afrikában telelők mennyiségét kb. 700 ezer példányra becsülik, ebből 5 ezer a marokkói partokon, 537 ezer a legnagyobb afrikai telelőhelyen, a mauritániai Nouadhibou-i öböl környékén, 156 ezer a bissau-guineai Bijagoszigeteken tölti a telet, délebbre csak ritkán mutatkoznak telelők (TUCKER & HEATH,1994). A legnagyobb, mauritániai telelőhelyen végzett folyamatos számlálások alapján megállapítható, hogy a telelő madarak száma az 1970-es évek elejétől növekedett, és 1980-ra 2,5-szeresére nőtt (1973 októberében 210 ezer, 1979 januárjában 538 ezer, 1980 februárjában 543 ezer példányt számoltak) (CRAMP & SIMMONS,1983).

A Nyugat-Európában telelők számát az 1980-as évek elején kb. 100 ezer példányra becsülték, közülük 27 ezer Hollandiában és Németországban, a Watt-tengeren, 45 ezer a Brit-szigeteken, 18 ezer pedig az Ír-szigeten telelt (CRAMP & SIMMONS,1983). A Brit-szigeteken telelők száma 1971 és 1985 között némi emelkedést mutatott, majd egyenletesen csökkenve az 1990-es évek elejére ismét az 1971-es szintre süllyedt (TUCKER & HEATH,1994). A nyugat-európai telelőállomány a 80-as évek végén és a 90-es évek elején az egyes országok között a következőképpen oszlott meg: Dánia 0–9.500, Németország 41–14.200, Hollandia 6.300–33.500, Belgium 10–100, Nagy-Britannia 50.000–60.000, Írország 16.000–20.000, Franciaország 5.000, Spanyolország 1.800–?, Portugália 2.500–5.000 (TUCKER & HEATH,1994); a telelőállományok a már említett okok miatt évről évre erős ingadozásokat mutatnak, ezért van az, hogy az adatok egyes országok vonatkozásában néhánytól több ezer példányig terjednek. Európában a legjelentősebb telelőhelyek Hollandiában a már sokat emlegetett Watt-tenger és Groningen környéke; Nagy-Britanniában a Firth of Forth, Lindisfarne, The Wash, a Temze torkolata, a Ribble folyó torkolata és a Morecambei-öböl; Írországban Dundalki-öböl; a teljes európai telelőpopuláció 90 %-a ezeken a területeken tömörül.

Kisebbszámban a Földközi-tenger nyugati medencéjének partvidékén is előfordulnak telelők, de ezeknek az összlétszáma valószínűleg nem haladja meg a 400-at (CRAMP & SIMMONS,1983). A mi számunkra mégis ezek, különösen az Appennini-félsziget partjain telelők az érdekesek, hiszen valószínűleg ezek azok a madarak, amelyek a tengerparti helyett egy szárazföldi útvonalat választva átvonulnak Közép-Európán s eközben megjelennek Magyarországon is. Ezek a földközi-tengeri telelőhelyek Algéria északi részén, Tunéziában a Tuniszi- és a Gabési-öböl partjain, Spanyolországban az Ebro, Franciaországban a Rhône deltavidékén vannak. Az Appennini-félszigeten főleg a Pó, az Arno és a Tevere torkolatvidékén, és a Manfredoniai-öböl partjain; Szicílián a Cataniai- és a Gelai-öbölben fordulnak elő telelő kis godák. Az Olaszországban telelők számát a 80-as évek közepén 11–100 madárra becsülték, a telelőállomány évről évre emelkedő tendenciát mutat (TUCKER & HEATH,1994), ez jól egybevághat a ténnyel, hogy a kis goda közép-európai megfigyelései is a 80-as évek közepén kezdtek megszorodni s ez egyben alátámasztja a már említett feltételezést, hogy a Magyarországon átvonuló a Földközi-tenger nyugati medencéjében, vélhetően Olaszországban telelnek. A többi földközi-tengeri telelőhelyről nincsenek még becsült számadataink sem, de figyelembe véve a közép-európai átvonulókat és az olaszországi telelők számában bekövetkezett pozitív irányú változást, valószínűleg ott is hasonló tendenciák érvényesülnek.

Hazai előfordulások a múlt századtól napjainkig

A XIX. században a kis goda csak mint ritka kóborló mutatkozott a Kárpát-medencében. CHERNEL (1899) szerint "hazánkban csak átutazóban néha száll meg s ritkább átvonulóink közé tartozik". Chernel ezen állítása kicsit túlzásnak tűnik, hiszen ezekből az évekből alig néhány adatunk van csak, melyek alapján a faj legfeljebb alkalmi kóborlónak minősíthető. A kis goda kárpát-medencei előfordulásáról az első adat 1825-ből származik, a madarat, melynek preparátuma a bécsi Természettudományi Múzeumban van, Psida gyűjtötte a Fertőzugban (Seewinkel), Apetlon környékén (KEVE,1958). 1857-ben Jukovits is kapott egy példányt a Fertőről (ZIMMERMANN,1944), e madár szintén a bécsi udvari múzeumba került (CHERNEL,1899). Jukovits gyűjteményében két másik fertői példány is szerepelt, melyekről az 1864–65-ben megjelent fertői fajlistájában tesz említést (ZIMMERMANN,1944), mivel Jukovits apetloni plébános volt, így adatainak java része valószínűleg Magyarország mai határain kívülről, Apetlon környékéről, illetve tágabb értelemben a Fertőzugból származik. CHERNEL (1899) két további, ugyancsak a bécsi múzeumban őrzött példányról is említést tesz, ezek azonban szintén mai határainkon kívülről, a szlovákiai Holíč környékéről származnak, valószínűleg a múlt század közepéről, és a Finger-gyűjteménnyel kerültek Bécsbe (KEVE,1958). A múlt század első felében Erdélyben, Deván is került kézre egy példány, 1864. május 30-án pedig Erdély déli részén, Bacalar közelében lőttek egy madarat, mely Buda A. gyűjteményébe került (Keve, 1958), korábban e két erdélyi adatot egynek tekintették, pl. CHERNEL (1899) szerint Buda A. gyűjteményében a Deván megkerült példány van..

A mai határainkon belüli első adat Ács környékéről való, az 1857. szeptember 7-én lőtt példány Bécsben, a Wachsmann-gyűjteményben található (KEVE, 1958). Második adata a Fertőről származik, 1890. szeptember 25-én Kotsis ejtett el egy példányt Hegykőnél (ZIMMERMANN,1944), valószínűleg erre a Természettudományi Múzeumba került madárra gondolnak CHERNEL (1899) és SCHENK (1929) is, amikor egy 1890 szeptemberében a Fertőnél lőtt példányról írnak a pontos hely és időpont megjelölése nélkül. Ezenkívül Gaál G. figyelt meg 1895. szeptember 17-én Balatonlellénél három madarat, melyek közül egyet bizonyító példányként be is gyűjtött (CHERNEL,1899).

Századunk legelejéről mindössze egy adata van: 1895-ös megjelenése után 13 évvel, 1908. március 28-án Tura határában figyelte meg Hajdú I. (SCHENK,1909). Az 1910-es években Szomjas G. a következőket írja a Hortobágyról: "A mi határunkban – Kisfástanya körül ... helyenként lotyó (*Limosa lapponica* L.) ... telepedett meg", ami nyilvánvalóan a latin név elírása lehet, hiszen megtelepedésről ír, tehát nyilván a nagy godára gondol (SZOMJAS,1917).

Ezután újabb hosszú időszak következett, melyből nincs adat, az 1920-as évek közepén viszont háromszor is előkerült: 1925. április 19-én a Nyíregyháza melletti Császárszálláson Nagy L. figyelt meg egy példányt s ugyanő 1925. szeptember 17-én Nyíregyházán lőtt is egyet, amely a Madártani Intézetbe került (SCHENK, 1929); 1926. október 1-jén Szomjas G. Tiszalökön ejtett el egy példányt (SZOMJAS,1929).

Az 1930-as években először 1931. július 25-én Dinnyésen figyeltek meg egy példányt (NAGY,1934). A 30-as években és a 40-es évek elején továbbra is nagyon ritkán, valószínűleg még mindig inkább csak alkalmi módon bukkant fel a kis goda Magyarországon, bár BERETZK (1943) ebben az időszakban őszi vonuláson (szeptember első felében) szinte minden évben megfigyelte a szegedi Fehér-tavon egyesével vagy kettesével, és rendszeres átvonulónak minősítette; 1935. szeptember 1-jén és 20-án, 1939. szeptember 8-án és 1943. szeptember 12-én 1-1 bizonyító példányt lőtt is (BERETZK,1943); állítólag Sárszentágota környékén is minden tavasszal és ősszel előfordult az 1934–41 közötti időszakban (BOROSS,1943). 1942. szeptember 7-én a hódmezővásárhelyi Kakas-széken 2 madarat figyeltek meg s közülük egyet be is gyűjtöttek (STERBETZ,1959).

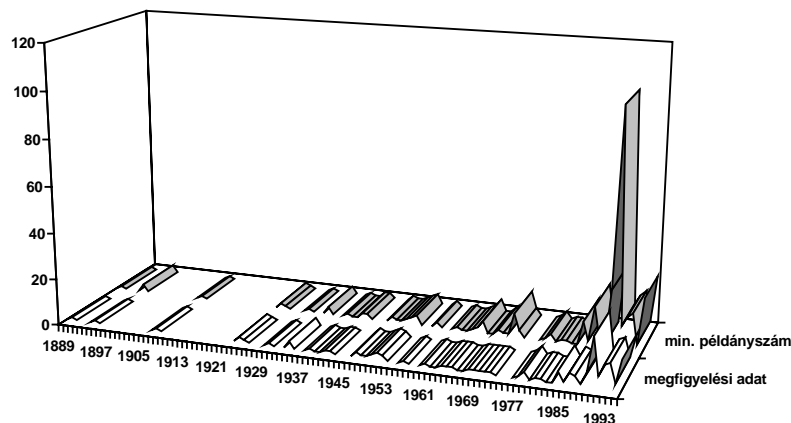
A 40-es évek végéről és az 50-es évek elejéről minden évből vannak kis goda adatok, melyek részben megfigyelések, részben lőtt példányok. 1948. augusztus 22-én és szeptember 7-én 1-1 madarat lőttek a szegedi Fehér-tavon (BERETZK,1955); 1949. augusztus 23–24-én, és 1950. szeptember 18-án és 20-án 1-1 példányt figyeltek meg a Keszthely melletti Fenékpusztán (KEVE,1954); 1951. szeptember 4-én a szegedi Fehér-tavon lőttek 1 madarat (BERETZK,1955), szeptember 18-án a Hódmezővásárhely melletti Fehér-tavon láttak egyet (STERBETZ,1959); 1952. augusztus elején Tildy Z. a szegedi Fehér-tavon fényképezte a fajt, szeptember 20-án Fenékpusztánál a Balaton-parton, szeptember 21-én pedig a szegedi Fehér-tavon észleltek egyet-egyet (KEVE, 1955); 1953. augusztus 27-én Cserebökény határában 1 példányt láttak (STERBETZ, 1959), szeptember 6-án a szegedi Fehér-tavon pedig 3 madarat lőttek (BERETZK,1955).

Az 50-es évek végéről és a 60-as évek első feléből csak szórványos adatok vannak. 1957. szeptember 28-án a szegedi Fehér-tavon 2 madarat láttak (BERETZK & KEVE,1958); 1961. október 7-én és 9-én Balatonszentgyörgynél, a Balaton partján figyeltek meg 1 példányt (Keve, 1964); 1964. október 31-én a Pellérdi-halastavakon 1 (PAPP,1974), 1965. július 28-án Kardoskúton 2, 1966. szeptember 16-án szintén Kardoskúton 5 példányt láttak (STERBETZ, 1975).

1969 és 1973 között minden évből egy-egy adata van: 1969. augusztus 20-án és 23-án, 1970. szeptember 15-én és 1971. augusztus 1-én Kardoskúton figyeltek meg (STERBETZ,1975); 1972. szeptember 17-én a szabadszállási Zab-széken 10 madarat látott Gyéressy A. (MOLNÁR,1981), ez az adat azonban megkérdőjelezhető, mivel abban az időben a kis goda még igen ritka faj volt s általában egyesével, vagy legfeljebb néhány példányos kis csapatban mutatkozott, így ez a hirtelen felbukkanó viszonylag nagy csoport elég hihetetlennek tűnik, bár meg kell jegyezni, hogy a megfigyelés időpontja pontosan a kis goda őszi vonulásának csúcsidejére esik; 1973. szeptember 16-án a tömörkényi Csaj-tavon 3 példányt észleltek (Bod P. levélbeni közlése).

A 70-es évek végéről és a 80-as évek elejéről szintén csak néhány adat van: 1978. szeptember 23. Ladánybene, Madarasi-tó 1 példány (Bankovics A.) (MOLNÁR,1978); 1979. május 13. Tömörkény, Csaj-tó 1 nászruhas példány (MOLNÁR,1979); 1979. szeptember 16. Felsősima, Nagyszik 1 példány (Pettrilla A.) (MOLNÁR,1982); 1979. október 14. ugyanott 1 példány (Bod P. és társai) (MOLNÁR,1980); 1981. szeptember 20. ugyanott 1 példány (BOD,1982); 1982. szeptember 19. Hortobágy, Csécsi-halastó 1 példány (BODNÁR & KOVÁCS,1983). Az első adattól egészen eddig az időpontig csak rendkívül ritka kóborlóként jelent meg a kis goda hazánkban, ezen időszakban voltak hosszabb periódusok, amikor egyáltalán nem volt adata, de voltak olyan időszakok is amikor az adatok "sűrűsödtek" s egymást követő 5-6 évben is megjelent.

1. ábra A kis goda (*Limosa lapponica*) magyarországi előfordulásai 1890-1996
Abb. 1: Vorkommen der Pfuhlschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn 1890-1996

A kis goda előfordulásai 1985 után kezdtek megnövekedni (1. ábra), mind többször került szem elé a faj, és az egyszerre megfigyelt madarak száma is emelkedett, egy-egy területen hosszabb ideig is kitartottak a madarak. 1985-ben 5 adata (összesen 10 példány), 1986-ban 1 adata (2 példány), 1987-ben 5 adata (legalább 17 példány), 1988-ban 4 adata (4 példány) vált ismertté. Átmeneti visszaesés (1989-ben 1 adat) után 1990-ben már ismét 6 adata (legalább 25 példány) volt. Az eddigi legerősebb őszi vonulást 1991-ben tapasztalhattuk ekkor 12 különböző megfigyelési helyen legalább 101 példány (21 adat) előfordulását jegyezték fel a megfigyelők. 1993-ban 10 adata (14 példány), 1994-ben 11 adata (16 példány), 1995-ben csak 3 adata (3 példány), 1996-ban pedig 13 adata (legalább 23 példány) volt. Ebben az évenkénti összehasonlításban egy adatnak veszem az ugyanazon a területen, azonos időszakban (egymás utáni napokon, vagy néhány nap kihagyással többé-kevésbé azonos időszakban) megfigyelt azonos, vagy többé-kevésbé azonos egyedszámú csapatokat. Itt jegyzem meg, hogy a későbbiekben, mind az őszi és tavaszi vonulás lefolyásának elemzésekor, mind a tájegységenkénti megoszlás és az élőhelyválasztás, valamint a csapatnagyság ismertetésekor az egyes megfigyelési napok adatai viszont külön szerepelnek, még akkor is, ha biztosan tudható, hogy ugyanazokról a madarokról volt szó. Utóbbi módszerre azért volt szükség, mert a madarak hosszabb egy helyben való tartózkodása miatt az egyes adatok összefolynak, azokat egymástól biztosan elválasztani nem lehet, ugyanakkor valószínűnek látszik (mint arra más partimadár-fajok esetében van is példa), hogy a hosszabb időn keresztül megfigyelt madarak nem ugyanazok a példányok, hanem folyamatosan cserélődnek, azaz a továbbvonulók helyébe újabbak érkeznek; másrészt egy-

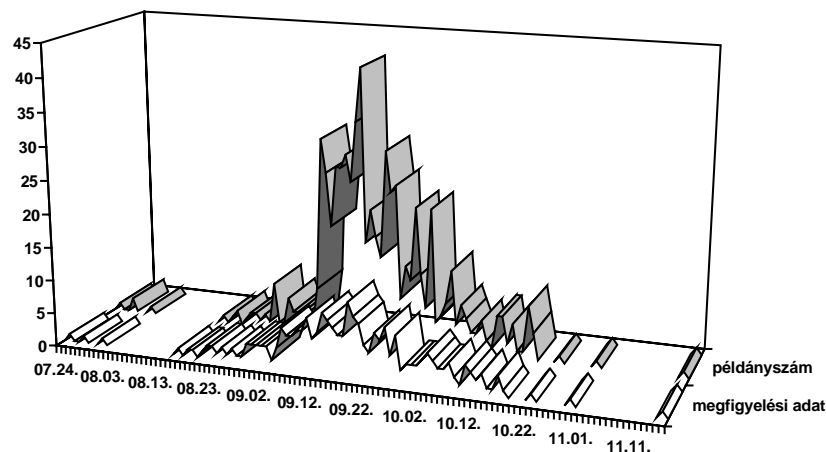
egy tájegység vagy élőhely a kis goda vonulása szempontjából való értékelésekor nagyobb súllyal kell hogy latba essék az olyan terület, ahol huzamosabb ideig tartózkodnak a madarak s az egyes napok "adatokká" való összevonása ebben az esetben torz képet rajzolna.

A kis goda tavaszi vonulása

A kis goda a 80-as évek közepétől rendszeres, de kis számú őszi vonulóvá vált, tavaszi adatai azonban továbbra is csak szórványosak. Az előfordulási adatoknak csak 12,7 %-a esik a tavaszi vonulási időszakra. Mint arról már volt szó a telelők március végén, áprilisban hagyják el a telelőhelyeket, és a vedlőhelyeken (Európában a Watter-tengeren) összegyűlve részleges vedlésbe kezdenek, amelynek során kialakul a hímek nászruhája s csak ezután vonulnak a költőhelyeikre. Ennek megfelelően Magyarországon is március vége és május közepe között lehet találkozni a vedlőhelyekről elkóborolt példányokkal, később, júniusban pedig már valószínűleg a vonuló tömegektől elszakadt madarak jelennek meg. Legkorábbi – egyben az egyetlen márciusi – tavaszi adata március 28. (1908) Tura (SCHENK,1909), az áprilisi adatok még meglehetősen szórványosak: április 3. (1996) Szarvas, Horváthpusztai-halastó 1 téli tollazatú (Oláh J.); április 4. (1985) Hortobágy, Darvas-sziget 3 nászruhás (KOVÁCS,1990); április 4. (1994) Balmazújváros, Virágoskúti-halastó 1 ad. (Ecsedi Z., Tar J.); április 19. (1925) Császárszállás 1 példány (Schenk, 1929); április 27. (1985) Hortobágyi-halastó 1 példány (Zeke T. és társai) (MOLNÁR,1987). Májusból összesen 22 adata származik, mégpedig az összes a május 5–27. közötti időszakból, mindig magányos példányokat láttak három kivétellel (érdekes, hogy mindhárom 1994-ben volt): 2 nászruhás hím példány került szem elé a Biharugrai-halastavakon 1994. május 5-én (KERN,1994), a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon 1994. május 7-én 2, május 8-án pedig 3 ad. madarat láttak (Ecsedi Z. és társai). A június elején felbukkanó madarak, mint már említettem nem kóborló, hanem valószínűleg a rendes vonulási útvonaluktól eltért példányok: június 2. (1994) Hortobágyi-halastó 1 ad. (Tar J. és társai); június 4. (1995) Szegedi-Fertő 1 nászruhás hím (Mészáros Cs. és Kókai K.); június 6. (1987) szegedi Fehér-tó 2 példány (Mészáros Cs.) (MOLNÁR,1993); június 10. (1994) Hortobágyi-halastó 1 ad. (Ecsedi Z., Ecsedi L.); június 17. (1989) Dömsöd, Apaji-halastavak 1 átszíneződő példány (Felföldy B. és Juhász L.) (BANKOVICS,1992); legkésőbbi még a tavaszi vonulással összefüggésbe hozható adata június 28–29. (1994) Hortobágyi-halastó 1, illetve 2 nászruhás madár (Tar J. és társai). A tavaszi adatok egy része nászruhás madarakra vonatkozik, rögtön hozzá is tenném – bár a megfigyelők ezt szinte soha sem említik –, hogy nászruhás hímekre, minthogy a tojók a téli tollazatukhoz hasonló egyszerű színezetűek maradnak nyáron is, de ez a régebbi határozókönyveken nevelkedett madarászok között egyáltalán nem közismert. A fent már említett 1985-ös hortobágyi, 1994-es biharugrai és hortobágyi, és 1995-ös szegedi adaton kívül tavaszi vonuláson nászruhás hímeket láttak még 1979. május 13-án a tömörkényi Csaj-tavon (MOLNÁR,1979), 1986-ban a kisteleki Müller-széken (Duska Z. és társai) (Molnár, 1992), 1993. május 18–20. között pedig a fertőújlaki Nyéki-szálláson (Pellinger A. és társai) (MAGYAR & HADARICS,1995). Még vedlésben lévő példányt 1996. május 19-én a fülöpszállási Kelemen-széken figyeltek meg (Boros E.). Sok esetben a faunisztikai közleményekben egyáltalán nem szerepel utalás a madarak tollazatára, így további tavaszi adatok is vonatkozhatnak nászruhás hímekre, egyes esetekben viszont a megfigyelők külön kiemelik, hogy téli tollazatú, vagy tojó példányokat láttak: pl. 1992. május 9. Begécsi-vízjáról 1 példány (KERN,1993), 1996. április 3. Szarvas, Horváthpusztai-halastó 1 példány (Oláh J.).

A kis goda őszi vonulása

A 80-as évek közepe óta a kis goda nem túl nagy számú, de rendszeres őszi átvonulóvá vált (2. ábra). Az adatok 87,3 %-a az őszi vonulási időszakból (augusztus–október) származik. Három nyári, július végi, augusztus eleji adata van, ezek valószínűleg nem költő ivaréretlen, vagy pár nélkül maradt idős példányok lehetnek, de nem zárható ki a korai költésből származó fiatalok megjelenése sem. A legkorábbi, már a tényleges őszi vonulásnak

2. ábra Az őszi vonulás alakulása az összes hazai adat alapján
Abb. 2: Entwicklung des Herbstzuges anhand aller heimischen Daten

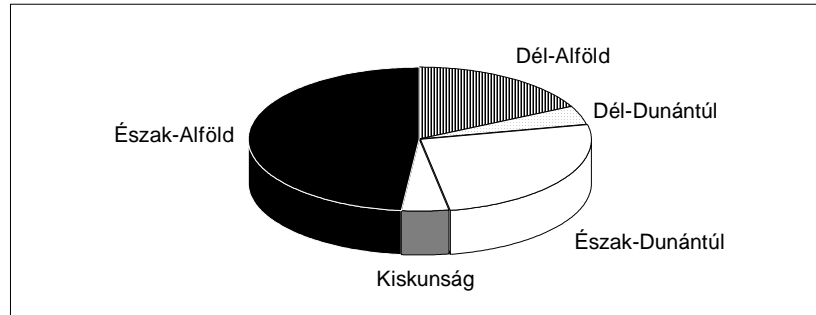
tekinthető adata augusztus 17. (1995) Fertőújlak, Nyéki-szállás 1 juv. példány (Neuwirth N. és Pellingner A.) (MAGYAR,1997). Augusztus második felében még csak szórványosan jelentkeznek a madarak, ilyenkor általában csak magányos példányok, vagy legfeljebb néhány egyedből álló csoportok bukkannak fel, az augusztus 17-től 31-ig terjedő időszakból 18 adata ismert. Szeptember első napjaiban még mindig csak magányos példányok figyelhetők meg, szeptember 7. körül azonban a megfigyelések száma hirtelen megugrik, szintúgy az észlelt madarak példányszáma is. Az őszi vonulás csúcsideőszakának a szeptember 7. és 17. közötti időszak tekinthető, mind az adatok, mind a megfigyelt példányszámok tekintetében, ebből a tíz napon származik az augusztus közepétől október közepéig tartó őszi vonulás adatainak 42 %-a. Legtöbbször szeptember 15-én figyelték meg, ezen a napon az évek során összesen 41 madarat láttak. Szeptember második felében a vonulás intenzitása csökken s kisebb-nagyobb ingadozásokkal október elejére nagyjából le is zajlik, de egyes példányok, vagy kisebb csapatok október közepéig is kitartanak. Október második felében (2 adat) és novemberben (1 adat) már csak néhány megkésett vonulóval lehet találkozni, legkésőbbi adata november 16. (1996) szegedi Fehér-tó 1 példány (Mészáros Cs. és Kókai K.) (HADARICS,1997).

Az őszi vonuláson többnyire fiatal példányok jelennek meg, bár sok esetben a megfigyelők a madarak koráról nem tesznek említést, de a legerősebb vonulású évben (1991-ben) megfigyelt nagyobb csapatok (maximum 18 példány) mind fiatal madaraktól álltak. Éppen ezért igen érdekes az 1991. szeptember elején a Duna-Göd és Szödliget közötti szakaszán felbukkant hat madár, melyek közül egyik még részben nászruhában volt, az őszi vonulás során nászruhás madár megjelenéséről a korábbi irodalomban sehol sem található adat (SELMECZI KOVÁCS,1995).

A vonuló kis godák tájegységenkénti megoszlása Magyarországon

Az összes adat majdnem egyharmada (29,8 %) esik a Dunántúlra, és több mint kétharmada (70,2 %) az Alföldre, az Északi-középhegységben (mint ahogy a Dunántúli-középhegységben sem) megfelelő élőhely híján egyszerűen sem figyelték meg.

Az adatokat tovább bontva (3. ábra) leggyakrabban, 134 esetben az Észak-Alföldön (a Tiszántúl Köröstől északra fekvő része és a Jászság) látták, ez az összes adat 48 %-a. A Dél-Alföldön (a Tiszántúl Köröstől délre elterülő része és a Tisza-Körös torkolata alatti szakaszának a jobb partján elterülő halastavak) csak 49-szer (18 %) figyelték meg. A Kiskunság és a Gödöllői-dombság területéről mindössze 12 adatunk van, ez az összes adat 4 %-a. Ugyancsak 4 %-ban részesedik a kis goda vonulásából a Dél-Dunántúl (a Dunántúlnak a 47. szélességi foktól délre eső része), ahol ugyancsak 12-szer figyelték meg; a Dunántúl északi feléről viszont már jelentős mennyiségű adattal rendelkezünk, itt 71 esetben került szem elé a faj, ami az összes megfigyelések 26 %-a.

3. ábra A kis goda előfordulása hazánk egyes tájegységein valamennyi adat alapján
Abb. 3: Vorkommen der Pfuhschnepfe in den einzelnen Regionen Ungarns anhand sämtlicher Daten

Az észak-alföldi 134 megfigyelés nagy része a Hortobágyról származik: itt 120-szor látták, ami az összes adat 43 %-a s ezzel a Hortobágy tekinthető a vonuló kis godák legfontosabb hazai pihenőhelyének. A Hortobágyon főleg leeresztett halastavakon figyeltek meg kis godákat, így leggyakrabban a Virágoskúti- (48 adat), a Hortobágyi- (26 adat) és az Elepi-halastavon (22 adat), de a Borsósi- (5 adat), a Fényesi- (3 adat), a Csécsi- (3 adat), a Gyökérkúti- és az Ohati-halastavon (1-1 adat) is észlelték; a Hortobágy pusztáin is felbukkantak a madarak, a Kunmadarasi-pusztán 6, a Magdolnában 2, Angyalházán és a Darvas-szigeten pedig 1-1 alkalommal láttak kis godákat; egyszer a Horti-libanevelőnél is megfigyelték. Nyíregyháza körzetéből négy adat ismert: Tiszalök (SZOMJAS,1929), Felsősima (Petrilla A.) (MOLNÁR,1982), Császárszállás és Nyíregyháza határából 1-1 (SCHENK,1929). A Hajdúság déli részéről a hosszúpályi Sándorosi-víztárolóról 1985. októberéből 1 (GYÖRÖSSY & ZEKE,1988), a debreceni Halápi-víztárolóról pedig 2 adat ismert 1990. augusztusából (JUHÁSZ et al.,1991). A Bihari-síkságon Zsáka határában, a Darvas-Bogárczó-csatorna kiöntésénél 1996-ban 1 (Ványi R. és Demeter L.), a Kis-Sárrét területén pedig a Begécsi-víztárolón 2, a Biharugrai-halastavon pedig 1 alkalommal látták (KERN,1993;1994). A madárvonulás szempontjából még az Észak-Alföldre is sorolható a Tiszától ugyan nyugatra fekvő, de madárvilágát tekintve a hortobágyi halastavakkal sok rokon vonást mutató kiskörei Patkósi-halastó, ahol kétszer láttak kis godákat 1996. szeptemberében (Zalai T.).

A dél-alföldi 49 adat nagy része a szegedi Fehér-tóról és a Szegedi-Fertőről származik (összesen 28) (BERETZK,1943;1955). Ezt követi jelentőségben a Csaj-tó (10 adat) és Kardoskút (7 adat) (STERBETZ,1975). Egy-egy megfigyelés ismert a szarvasi Horváthpusztai-halastóról (Oláh J.), Cserebökényből (STERBETZ,1959), a kisteleki Müller-székről (MOLNÁR,1992) és a hódmezővásárhelyi Kakas-székről (STERBETZ,1959). Érdekes, hogy míg a 30-as évek végén és a 40-es évek elején (BERETZK,1943), illetve a 40-es évek végén és az 50-es évek elején (BERETZK,1955) a szegedi Fehér-tóról az akkori összes észleléshez képest viszonylag sok adat származott, addig a 80-as évek végéről és a 90-es évek elejéről, amikor a kis goda megfigyelések nagyon megszorodtak hazánkban, viszonylag kevés megfigyelés van a Dél-Alföldről, legalábbis a hortobágyi nagy mennyiségű adathoz képest.

A Duna–Tisza közén főleg a kiskunsági szikes tavaknál észlelték a kis godát. A fülöpszállási Kelemen-széken 1991. szeptemberében 5 alkalommal, 1996. májusában pedig egyszer látták (Boros E.). Ugyancsak 1-1 adata van a szabadszállási Zab-székről (Gyéressy A.) (MOLNÁR,1981), az Apaji-halastavakról (Felföldy B. és Juhász L.) (BANKOVICS,1992) és a ladánybenei Madarasi-tóról (Bankovics A.) (MOLNÁR,1978). A Gödöllői-dombság területén Tura határában figyelték meg még a század elején (SCHENK,1909). Ugyancsak ide sorolható a Göd és Sződliget közötti Duna-szakaszon 1991. szeptember 7–8-án megfigyelt 6, illetve 4 példány (SELMECZI KOVÁCS,1995).

Az Észak-Dunántúlna maga 71 adatával a Hortobágy mellett jelentős szerepet játszik a kis goda vonulásában. Különösen a Fertő szerepe kiemelkedő, a keleti parton, Fertőújlak közelében létesített élőhely-rekonstrukcióról összesen 66 megfigyelés származik, ami az összes megfigyelés 24 %-a, megjegyzendő, hogy itt kisebb példányszámban (1-3, egyszerre legfeljebb 4) fordul elő a faj, de a madarak sokszor hosszasan időznek (kérdéses, hogy közben cserélődnek-e?). A Fertőről, egészen pontosan Hegykő határából származik a kis goda második hazai előfordulása is még a múlt századból (ZIMMERMANN,1944). Az első mai határainkon belüli előfordulás szintén a Dunántúl északi részéről, Ács környékéről való ugyancsak a múlt századból (KEVE,1958). Az Észak-Dunántúlon ezeken kívül Dinnyésről (NAGY,1934), 1991. szeptemberéből a mocsai Boldogasszony-tóról (Pénzes L.) és 1994. szeptemberéből a naszályi Ferencmajori-halastavakról (Csonka P.) (MAGYAR,1995) van 1-1 adata.

A Dél-Dunántúl (ide értve a Balaton délnyugati részén történt megfigyeléseket is) a kis godák vonulása szempontjából nem jelentős, mindössze 12 adat származik innen. Közülük 8 a Balaton délnyugati partjairól való, még a múlt században Balatonlellénél (CHERNEL,1899), 1949-ben és 1952-ben Fenékpusztánál (KEVE,1954;1955), 1950-ben Balatonberénynél (KEVE,1955), 1961-ben pedig Balatonszentgyörgynél látták (KEVE,1964). A Pellérdi-halastavaknál 1964-ben figyelték meg (PAPP,1974). Az utóbbi évekből mindössze három Dél-Dunántúli adata van, 1988. szeptemberében a dombóvári Béka-tónál kétszer (KIRÁLY,1990), 1996. szeptemberében pedig a Rétszilasi-halastavakon (Bajor Z. és társai) láttak 1-1 kis godát.

A vonuló kis godák élőhelyválasztása

Az élőhelyválasztás szempontjából csak azok az adatok kerültek feldolgozásra, amelyeknél egyértelműen megállapítható, hogy a madarakat milyen élőhelyen figyelték meg. Sok régi adat esetében csak a községhatár ismert s bár jó részüknél az előfordulás pontos helye így is sejthető, ezek az adatok ebben az összehasonlításban nem szerepelnek.

A kis godák vonulásuk során főleg az Alföld keleti részét (Tiszántúl) érintik. Az őszi vonulás során itt bőségesen rendelkezésre állnak a partimadarak táplálkozása és pihenése szempontjából fontos leeresztett halastavak. Így aztán nem véletlen, hogy a kis goda előfordulásoknak az 59 %-a (161 adat) halastavakról származik. Ide sorolhatók még a víztározók is, hiszen sok esetben csak elnevezésben van eltérés a halastavak és közöttük s a víztározókat is többnyire halastavaként hasznosítják, az őszi csapolások rájuk ugyanúgy jellemzőek. A halastavak közül a kis goda vonulása szempontjából legfontosabbak a hortobágyi halastavak, így leginkább a Virágoskúti- (48 adat), a Hortobágyi- (26 adat) és az Elepi-halastó (22 adat), de alkalmanként a Borsósi- (5 adat), a Csécsi- (3 adat), a Fényesi- (3 adat) és a Gyökérkúti-, illetve az Ohati-halastavon (1-1 adat) is láttak kis godákat. Az Észak-Alföldről megemlítendő még a Biharugrai-, a Begécsi- (KERN,1993; 1994) és a kiskörei Patkósi-halastó, illetve a hosszúpályi Sándorosi- (GYÖRÖSSY & ZEKE,1988) és a debreceni Halápi-víztározó (JUHÁSZ et al.,1991). A Dél-Alföldön legjelentősebb halastó a szegedi Fehér-tó, és a hozzá kapcsolódó Szegedi-Fertő (28 adat), utána következik a tömörkényi Csaj-tó (10 adat) és egy esetben a szarvasi Horváthpusztai-halastavon is láttak kis godát. A Duna–Tisza köze és a Dunántúl vonatkozásában a halastavak kevésbé jelentősek, igaz itt nem is található olyan nagy számban és a meglévők is kisebbek, más jellegűek mint az alföldi halastavak: a kis godának egy-egy adata van az Apaji- (BANKOVICS,1992), a naszályi Ferencmajori- (MAGYAR,1995), a Rétszilasi- és a Pellérdi-halastavakról (PAPP,1974).

Jelentőségben a halastavak után az őszi vonulás idejére kiszáradó, vagy kiszáradófélben lévő szikes tavak következnek, ezeken 64 esetben figyelték meg kis godákat, ami az összes észlelés 24 %-a. Legfontosabbak a Tiszántúlon a kardoskúti Fehér-tó (7 adat) (STERBETZ,1975) és a hódmezővásárhelyi Kakas-szék (STERBETZ,1959); a Duna–Tisza közén a kisteleki Müller-szék (MOLNÁR,1992), a fülöpszállási Kelemen-szék és a szabadszállási Zab-szék (MOLNÁR,1981). Az élőhely hasonlósága miatt a szikes tavak közé soroltam a Fertő keleti partján az utóbbi évtizedben kialakított élőhely-rekonstrukciót (Nyéki-szállás, Paprét) is, hiszen a terület szikes jellegű, és "működtetése", azaz a vízszint szabályozása a szikes tavakat próbálja modellezni.

Fővenyes, kavicsos tóparton csak 9 esetben (az adatok 3 %-a) észleltek kis godát, ezen észlelések mind a Balaton partjáról valók s még a múlt századból, illetve századunk 40-es, 50-es és 60-as éveiből származnak: Balatonlelle (CHERNEL,1899), Balatonberény (KEVE,1955), Balatonszentgyörgy (KEVE,1964) és Fenékpusztá (KEVE,1954;1955).

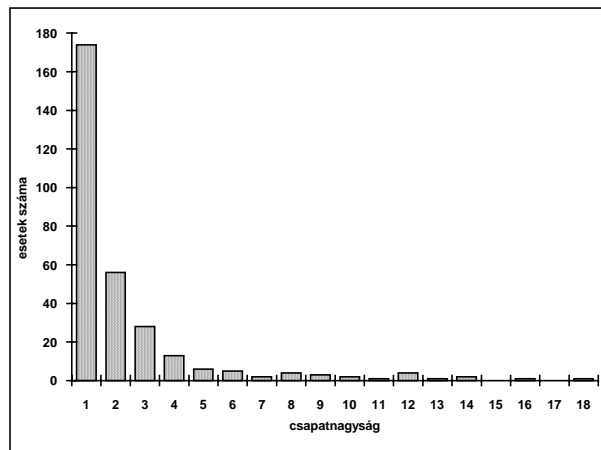
A megfigyelések 5 %-ában (13 esetben) füves pusztán, elöntött nedves réten vagy szikes pusztán tartózkodtak a madarak; valamennyi ilyen észlelés az Alföldön történt. Mivel itt a halastavak is szép számmal és sűrűn találhatóak a pusztai észlelések is valószínűleg ezekhez kapcsolódnak, és a halastavakon tartózkodó kis godák alkalmi pusztai megjelenésének tekinthetők. Megfigyelések voltak a hortobágyi Darvas-szigeten, Magdolnán és Angyalházán, a felsősímai Nagyszíken (MOLNÁR,1982), Zsáka közelében a Darvas-Bogárczó-csatorna kiöntésén, a hevesvezekényi Makai-gyepen, valamint a Cserebökényi-pusztán (STERBETZ,1959).

A kis godák számára szokatlan élőhelyen, mezőgazdasági területen, egészen pontosan szántóföldön figyelték meg kis godákat 1996 szeptemberében és októberében a Fertőújlak melletti Borsodi-dűlőben. Ezek a madarak (2-4 példány) nagy pólingokhoz társulva táplálkoztak a szántáson, de ritkán a szomszédos elárasztáson is megjelentek.

A legszokatlanabb hely, ahol hazánkban kis godákat láttak egy dunai kavicsátony Göd és Sződliget között. Itt 1991. szeptemberében, tehát a legerősebb őszi vonulást eredményező évben, láttak 4, illetve 6 példányt (SELMECZI KOVÁCS,1995).

Csapatnagyság

Általánosságban megállapítható, hogy a kis goda többnyire magányosan, vagy néhány példányból álló kis csapatokban mutatkozik hazánkban (4. ábra). Az esetek 57 %-ában magányos példányokat láttak, 18 %-ában kettő, 9 %-ában három, 4 %-ában pedig négy példány mutatkozott egyszerre; ezeket összeadva azt kapjuk, hogy az összes előfordulás 88 %-a vonatkozik 1-4 példány megfigyelésére. Az 1980-as évek közepéig ennél nagyobb

4. ábra Az egyes alkalmakkor megfigyelt egyedszámok eloszlása
Abb. 4: Die Verteilung der bei den einzelnen Beobachtungen gesehenen Stückzahlen

csapatok nem is bukkantak fel, az előfordulások ugrásszerű megnövekedésével párhuzamosan azonban a csapatnagyság is nőtt és többször láttak ennél nagyobb, de maximum 18 példányból álló csapatot. Ez elsősorban az őszi vonulásra jellemző, mivel ilyenkor a többi madárfajhoz hasonlóan az abban az évben kelt fiatalok révén jelentősen megnő az egyedszám, tavaszi vonulás során azonban továbbra is csak néhány (1-3) példányos csoportok kerülnek megfigyelésre (amellett, hogy tavasszal természetesen az adatok száma is jóval kevesebb), legnagyobb tavaszi csapatai: 1985. április 4. Hortobágy, Darvas-sziget 3 nászruhás példány (KOVÁCS,1990) és 1994. május 8. Balmazújváros, Virágoskúti-halastó 3 ad. példány (Ecsedi Z. és Tar J.). Érdemes megemlíteni a 10 példánynál nagyobb őszi csapatait is: Balmazújváros, Virágoskúti-halastó 1990. szeptember 7. 11 juv. (Ecsedi Z. és Szondi L.), szeptember 8. 13 juv. (Ecsedi Z. és társai), szeptember 10. 12 juv. (Ecsedi Z. és Tar J.), szeptember 13. és 15. 14 juv. (Ecsedi Z. és társai), szeptember 20. 12 juv. (Ecsedi Z.); 1991. szeptember 12. 16 juv. (Ecsedi Z. és Tar J.), szeptember 14. 18 juv. (Zöld B. és társai), szeptember 21. 12 juv. (Zöld B. és társai); Tömörkény, Csaj-tó 1991. szeptember 15. 12 juv. (Schmidt A.).

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani az adatközlésért mindazoknak akik adataikat publikálták s különösen azoknak akik beküldték azokat a Nomenclator Bizottság részére hitelesítésre. Köszönet dr. Bod Péternek, aki a kézirat lezárása előtti utolsó napokban, más munkáit félretéve még küldött nekem néhány eddig ismeretlen adatot.

IRODALOM - LITERATUR:

- Bankovics A.** (1992): A Nomenclatura Bizottság jelentése az 1990-es évről. Madártani Tájékoztató, 1992.2:46–48.
- Beretz P. & Keve A.** (1958): Zum Zuge des Knutts (*Calidris canutus*) und der Pfuhschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn. Ornithologische Mitteilungen, 10:81–83.
- Beretz P.** (1943): A szegedi Fehértó madárvilága 10 éves megfigyelés alapján. Aquila, 50:317–344.
- Beretz P.** (1955): Újabb adatok a szegedi Fehértó madárvilágához 1949–1953. Aquila, 59–62:217–227.
- Bodnár M. & Kovács G.** (1983): Faunisztikai adatok a Csécsi halastóról (Hortobágy). Mad.Táj., 1983. január–június. 27–28.
- Boross P.** (1943): Adatok Sárszentágota vízimadáréletéhez. Aquila, 50:344–351.
- Chernel I.** (1899): Magyarország madarai. II./1. Magyar Ornithologiai Központ, Budapest.
- Cramp, S. & Simmons, K. E. L.** (1983): The Birds of the Western Palearctic. Volume 3. Oxford University Press, Oxford.
- Győrösy T. & Zeke T.** (1988): Adatok Sándoros és Konyár-Sóstó madárvilágához (1983–1987). Calandrella, 2.2:64–86.
- Hadarics T.** (1997): Érdekes madármegfigyelések, 1996. november–1997. január. Túzok, 2:38–47.
- Hayman, P., Marchant, J. & Prater, T.** (1986): Shorebirds. An identification guide to the waders of the world. Christopher Helm Ltd., London.
- Juhász L., Szendrez L. & Vas A.** (1991): Kis goda (*Limosa lapponica*) előfordulása a Debreceni Erdőpusztán a Halápi tározón. Mad.Táj., 1991.1–2:15–16.
- Kern R.** (1993): Partimadarak tavaszi átvonulása a Biharugrai Tájvédelmi Körzet területén 1992-ben. Partimadár, 3.1:20–23.
- Kern R.** (1994): Partimadarak tavaszi vonulása a Biharugrai Tájvédelmi Körzet területén, különös figyelemmel a Biharugrai- és a Begécsi-halastavakra 1994. Partimadár, 4.1:6–7.
- Keve A.** (1954): Különösebb vendégek a Kisbalaton védterületén az 1949–1951 esztendőkből. Aquila, 55–58:228–230.
- Keve A.** (1955): Különösebb vendégek a Balaton mellett az 1952–54 esztendőkből. Aquila, 59–62:382–383.
- Keve A.** (1960): Magyarország madarainak névjegyzéke. Nomenclator Avium Hungariae. Madártani Intézet, Bp.
- Keve A.** (1964): Adatok a Dunántúl madárvilágához. Aquila, 69–70:264–265.
- Keve A.** (1984): Magyarország madarainak névjegyzéke. Nomenclator Avium Hungariae. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Király G.** (1990): Érdekességek 1988 őszén Dombóvár Béka-tón. Mad.Táj., 1990.1–2:16.
- Kovács, G.** (1990): Parti madarak fészkelése és vonulása a Hortobágyon. Aquila, 96–97:65–80.
- Magyar G. & Hadarics T.** (1995): Az MME Nomenclator Bizottság 1993. évi jelentése ritka madárfajok magyarországi előfordulásáról. Aquila, 102:193–198.
- Magyar G.** (1995): Az MME Nomenclator Bizottság 1994. évi jelentése ritka madárfajok magyarországi előfordulásáról. Aquila, 102:199–208.
- Magyar G.** (1997): Az MME Nomenclator Bizottság 1995. évi jelentése Magyarországon ritka madárfajok előfordulásáról. Túzok, 2:1–10.
- Molnár L.** (1978): Faunisztika néhány sorban. Madártani Tájékoztató, 1978. november–december. 25–30.
- Molnár L.** (1979): Megfigyelések a Pusztaszeri TK-ról és környékéről (1979). Mad.Táj., 1979. július–szeptember. 12–14.
- Molnár L.** (1980): Faunisztika néhány sorban. Madártani Tájékoztató, 1980. január–március. 26–30.
- Molnár L.** (1981): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából 3. Madártani Tájékoztató, 1981. július–szeptember. 163–169.
- Molnár L.** (1982): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából VI. Madártani Tájékoztató, 1982. október–december. 252–256.
- Molnár L.** (1987): A Faunisztikai Szakosztály irattárából. Madártani Tájékoztató, 1987. 3–4:65–69.
- Molnár L.** (1993): Az MME Faunisztikai Adattárából (1987). Mad.Táj., 1993.1:35–43.
- Nagy L.** (1934): Adalékok ritkább madaraink újabb előfordulásához. Aquila, 38–41: 364–365.
- Papp J. L.** (1974): Madártani adatok a Pellérdi-halastavakról. Aquila, 78–79:99–106.
- Schenk J.** (1909): A madárvonulás Magyarországon az 1908. év tavaszán. Aquila, 16:1–138.
- Schenk J.** (szerk.) (1929): Madarak II. in: Brehm, A.: Az állatok világa. 9. Gutenberg Könyvkiadóvállalat, Budapest.
- Selmezi Kovács Á.** (1995): Madarásznapló: Felsőgöd, 1991. szeptember 8. Füzike, 8:12–13.
- Sterbetz I.** (1959): A hódmezővásárhelyi szikesek madárvilága. Aquila, 65:189–208.
- Sterbetz I.** (1975): A kardoskúti természetvédelmi terület madárvilága 1952–1973 időközében. Aquila, 80–81:91–120.

Szomjas G. (1909): Levelek a Hortobágyról. Aquila, 23:345–347.

Szomjas L. (1929): Madártani adatok a Hortobágyról. Aquila, 34-35:208–213.

Tucker, G.M. & Heath, M.F. (1994): Birds in Europe: their conservation status. BirdLife, Cambridge.

Zimmermann, R. (1944): Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt des Neusiedler Seegebiets. Selbstverlag der Wissenschaftlichen Staatsmuseen, Wien.

Zusammenfassung

Im letzten Jahrzehnt wurde die in Ungarn früher nur als seltener Zugvogel bekannte Pfuhschnepfe zum regelmäßigen Durchzügler. Sie zählte auch in der Vergangenheit nicht zu den ausgesprochenen Raritäten, die früheren Taxonomen (Keve, 1960; 1984) erwähnen sie als vereinzelt Durchzügler, und geben auch die einzelnen Daten nicht an. Darum ist es schwierig herauszufinden welche Daten A. Keve als anerkannt angesehen hat; jedoch wurden die im 1958 veröffentlichten zusammenfassenden Artikel (Beretz & Keve, 1958) erwähnten Daten mit Sicherheit auch von ihm akzeptiert. Ein Teil der aus den 60er und 70er Jahren stammenden Beobachtungsdaten sind zur Zeit noch nicht akzeptiert, Mitte der 80er Jahre wurde auf Grund der immer regelmäßiger werdenden Beobachtungen die detaillierte Beschreibungspflicht der Art vom Raritätenkomitee mit dem 1. Januar 1987 aufgehoben (Magyar, 1995), somit gelten die nach diesem Zeitpunkt beobachteten Vögel als anerkannt.

Die Abbildung 1 zeigt die Vorkommen der Pfuhschnepfe zwischen 1890 und 1996. Zu beachten ist der starke Anstieg der Beobachtungen und der beobachteten Exemplare in den 80er Jahren.

Beim Frühjahrszug - April-Mai - erscheint die Pfuhschnepfe seltener im Karpaten-Becken, 87.3 % der Beobachtungen stammen aus dem Herbst. Die Spitze des Herbstzuges fällt auf die zweite Septemberwoche. In der Regel erscheinen Jungvögel. Fast ein Drittel der Daten (29.8 %) stammen aus Transdanubien, und mehr als zwei Drittel (70.2 %) aus der Großen Tiefebene. Die meisten Beobachtungen (134 Fälle - Abb. 3) stammen aus der nördlichen Tiefebene, im südlichen Teil wurde die Art nur in 49 Fällen beobachtet. Aus dem Gebiet des Kiskunság und des Gödöllőer Hügellandes stammen 12 Daten. Aus dem südlichen Transdanubien (südlich des 47. Breitengrades) sind 12 Beobachtungen bekannt, im nördlichen Teil hingegen wurde die Art in 71 Fällen beobachtet.

Die durchziehenden Pfuhschnepfen suchen mit Vorliebe die abgelassenen Fischteiche auf (59 %), die ihnen beim Herbstzug in Ungarn ausgezeichnete Ernährungsmöglichkeiten anbieten, den in dieser Zeit teilweise schon ausgetrockneten Salzseen kommt eine kleinere Bedeutung zu (24 %). Vereinzelt sind sie auch an Sand- und Kiesstränden (3 %), sowie in der grasigen Puszta (5 %), bzw. in einigen Fällen auch auf landwirtschaftlich genutzten Flächen und auf Kiesbänken der Donau anzutreffen.

Im großen und ganzen kann man feststellen, daß sich die Pfuhschnepfe in Ungarn einzeln oder in kleineren Trupps zeigt (Abb. 4) und daß sich mit der wachsenden Zahl der Beobachtungen auch die Größe der Trupps erhöht hat (max. 18 Ex.).

Dr. Hadarics Tibor H-9400 Sopron, Ív utca 14. II./4. tel.: 99-325079

Adatok a Fertő madárvilágának ismeretéhez az 1994 és 1995 évekből

Daten zur Kenntnis der Vogelwelt des Neusiedler Sees und der Soproner Umgebung aus den Jahren 1994 und 1995.

Sarki búvár (*Gavia arctica*):

1994. a sarki búvárok egyedei, kisebb csapatai vonuláskor többé-kevésbé rendszeresen megjelennek a Fertő sík vizein, de az elárasztásokon eddig még nem volt megfigyelése. Október 22-én egy nászruhás példányt látott Németh Á. a Legénytő vizén. Érdekes, hogy ezen az apró tavon a megjelenő fajok és azok egyedszáma tekintetében egész évben messze elmarad a Nyéki szálláson és a Papréten megjelenőkhöz képest.

1995. november 14-én egy téli tollazatú példányt figyelt meg a Madárvárta-öbölben Mogyorósi S. és Molnár B.

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps griseigena*):

1994. a Fertő nyílt vizein és belső tavaiban vonulási időszakban rendszeresen látható néhány fiatal és téli tollazatú adult példány (max. november 18-án 6 pd, Mogyorósi S.), az elárasztásokon ezzel szemben alig van adata. Október 27-én látott Pellingner A. egy példányt a Nyéki szálláson.

1995. augusztus 27-én az Átjáró-tóban egy nászruhás, a Hidegségi-tóban 2 juvenilis példányt látott Mogyorósi S. és Molnár B. A legtöbbet (8 pd) ugyanők számolták november 14-én. A Nyéki szálláson június 7-én és 13-án látott egy nászruhás példányt Pellingner A. és Mogyorósi S., egy fiatal példányt október 17-én Pellingner A.

Feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*):

1994. a mekszikópusztai Nyéki szálláson három év szünet után két pár költési kísérletét figyeltük meg. A fészkek az egyik sirálsziget szélén, a felferődött nádszálak között a vízre épültek. Június 3-án vettük észre először, azonban fészkeiket néhány nap múlva elhagyták. 20-án találtunk rá a pótköltésekre. Mindkét fészek sekély, kb. 10 cm-es vízben épült, ritkás nádszálak közé. Négy nap múlva ezeket a fészkeket is elhagyták, feltehetően a sok száz kirepült dankasirály-fióka zavarása miatt.

Fekete gólya (*Ciconia nigra*):

1994. a Soproni-hegységben egyetlen pár költött a 3 éve ismert fészkekben, június 21-én 3 fiókát ellenőrzött Kozák G. és Mogyorósi S. A Fertő mellett nyár végén - kora ősszel kisebb csapatokban vonul át, a legtöbb augusztus 14-én 13 pd volt a mekszikópusztai Papréten (Pellingner A.).

1995-ben nem volt fészkelés a Soproni-hegységben.

Kis kócsag (*Egretta garzetta*): ez a máshol nem túlságosan ritka faj fészkelésre alkalmas fák híján nem költ a Fertő mellett, vonulási időben is csak kis számban, rendszertelenül jelenik meg. Ritkán látni 2-3 példánynál többet.

1994. április 24-én láttuk az elsőt. Május 17-től egy, 23-tól kettő, június 9-től három, 20-tól július 21-ig hat példány tartózkodott folyamatosan a Nyéki szálláson. A későbbiekben több-kevesebb rendszerességgel megfigyeltünk 1-3 példányt, egészen szeptember elejéig.

1995. április 22-én jelent meg először 8 kis kócsag és egészen október 7-ig folyamatosan lehetett látni kis kócsagokat. A legnagyobb csapata, 14 pd május 21-én került megfigyelésre a Nyéki szálláson (Pellingner A.).

Batla (*Plegadis falcinellus*): csak szórványosan jelenik meg a Fertő mellett a tavaszi vonulások alkalmával.

1994. szokatlanul hosszú ideig figyeltünk két példányt, melyek az elárasztásokra, elsősorban a Paprétre jártak táplálkozni. Május 5-én jelentek meg és július 28-ig számos alkalommal megfigyeltünk többnyire egy batlát, de gyakran együtt a két madarat. Egy ideig költését is gyanítottuk, de ezt egyetlen konkrét megfigyelés sem erősítette meg.

Bütykös hattyú (*Cygnus olor*):

1994. a hazai Fertő-rész költőállománya 5-6 párra volt tehető, legnagyobb gyülekezése Fertőrákoson 87 pd február 16-án, az öböl jegén.

1995. a magyar Fertőn 6-7 pár fészkel.

Fekete hattyú (*Cygnus atratus*): a fekete hattyú már több alkalommal előfordult Magyarországon, a Fertő mellett is. Mivel a faj ausztráliai elterjedésű kétséget kizáróan fogságból szabadult egyedek bukkantak fel, 1995. július 19-én, amikor 3 példányt látott Nagy Cs. repülni

Örvös lúd (*Branta b. bernicla*): egy adult példányt látott a mekszikói határban Pellinger A. Molnár B. és Németh Á. 1994. február 20-án kb. 100 pd-ból álló vegyes vadlúdcsapatban. A madarak a Nemzeti Park majorsága melletti gyepen legeltek. Február 22-én ettől a helytől kb. 400 m-nyire a védett területen kívül eső gabonavetésen, 4000 pd-os, 90 %-ban nagy lilikekből (*Anser albifrons*) álló csapatban látta újra Pellinger A. és Németh Á.

Apácalúd (*Branta leucopsis*):

1994. mintegy 3000 pd nagylilik közt látott négy apácaludat Pellinger A. az országhatártól néhány száz méternyire az ausztriai Neudegg-ben február 23-án. Az őszi libavonuláson október 12-én jelent meg 3 pd a Nyéki szálláson, majd 18-ától folyamatosan megfigyeltünk egy madarat az év végéig, december 8-án és 18-án pedig 2-2 példányt. Az apácaludak többnyire nyári ludakkal tartottak és az elárasztásoktól távol, kukoricatarlón táplálkozó csapatokban is láthatóak voltak.

1995. január 15-én láttunk 2 példányt, majd folyamatosan a Fertő-menti gyepeken egy madarat március 8-ig. A vörösnakú ludaktól elkülönült, de rendszeresen ugyanabban a csapatban találtuk. Ősszel október 9-én jelent meg először, 15-31. között két példányt láttunk folyamatosan, de az egyik madár november 18-ig kitarított.

Vörösnakú lúd (*Branta ruficollis*):

1994. február 27-én látott egy példányt Fersch A. és Kemenár K. az ún. Kizárt területen, kb. 1000 pd nagy lilik közt. Az őszi időszakból több megfigyelése is van: egy adult és egy juvenilis tollazatú példányt láttunk vegyes libacsapatokban, minden esetben külön mozogtak és mindig csak az egyiket sikerült megfigyelni. Első alkalommal október 10-én, utoljára december 8-án láttunk vörösnakú ludat, összesen kilenc alkalommal.

1995. február 18-tól március 30-ig tartózkodott 4 példány a Hanság-főcsatorna melletti gyepeken. Heteken keresztül ugyanazon a területen figyeltük meg őket – többnyire nyári ludakkal (*Anser anser*) – nem tartottak a kihúzó csapatokkal. Február 28. és március 6. között láttunk egy ötödik példányt is, azonban ez a madár nem csatlakozott a többi vörösnakú lúddhoz.

Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*):

1994. az első, fiatal példányt R. Kroiss figyelte meg a Nyéki szálláson április 8-án, majd 28-tól június 3-ig 12 alkalommal láttunk 1-3 fiatal bütykös ásóludat a Nyéki szálláson és a Papréten. Egyetlen őszi adata: szeptember 15-én 2 pd a Nyéki szálláson (Mogyorósi S.).

1995. március 23-án, majd április 15-29-ig volt egy madár a mekszikópusztai elárasztásokon, május 21-én kettő, 23-án három. 27-én egy, majd június 2-4-ig kettő példányt láttunk ugyanott. Ősszel két alkalommal került szem elé, szeptember 4-én két példányt figyelt meg a Papréten Kárpáti L., szeptember 12-én egy fiatal madarat a Nyéki szálláson Pellinger A.

Vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*):

1994. Mogyorósi S. és Molnár B. figyelt meg egy hím vörös ásóludat április 29-én a Nyéki szálláson. A leeresztett élőhelyrekonstrukciós területen három alkalommal találtuk szeptemberben. Egy példányt látott Neuwirth N., Kedmenecz J. és Markó G. 3-án, majd egy adult tojót figyelt meg 14-én Pellinger A., majd másnap Mogyorósi S., Molnár B. és Németh Á. társaságában ugyanazt a madarat és egy fiatal példányt.

1995. szeptember 24. és október 15. között volt egy fiatal madár a Papréten, de Pellinger A. október 11-én egy három fiatal madárból álló csapatot figyelt meg.

Kis bukó (*Mergus albellus*): egyik bukó-faj sem számít gyakorinak, de még rendszeresen előfordulónak sem a Fertő hazai oldalán, ennek oka lehet a nyílt vízfelületek csekély volta. 1995-ben az elárasztásokon, közelebből a Nyéki szálláson tartózkodott egy kisebb csapat kis bukó február 18. és március 20. között. A megfigyelt madarak közt 5 hím és 8 tojót példány volt. Február 21-én a Fertőrákoshoz közeli Püspök-tóban is megfigyelt egy párt Mogyorósi S.

Vörös kánya (*Milvus milvus*):

1994. rendszertelenül, többnyire egyesével jelenik meg a Fertőnél. Egy példány repült át Sarródon a Kócsagvár felett március 23-án (Pellinger A.), a Nyéki szálláson szeptember 23-án (Nagy T.), november 25-én a Kőrgátnál (Wagner B.). December 12-én Fertőszéplak felett látott egyet Kárpáti L. Az időjárás valamennyi alkalommal erősen szeles volt.

1995. január 4-én Lászlómajor felett repült át egy példány (Pellinger A. és Németh Á.), április 12-én (Fersch A.) majd április 24-én (Pellinger A.) a mekszikói Ürgedomb felett ugyancsak egy madár.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*):

1994. a Fertőn a téli időszakban láthatók, a libacsapatok megfogyatkozásával eltűnnek. Ha a tó befagy, gyakran az egész napot a jégen ülve töltik, csak a zsákmányszerzés – elpusztult, megsörétezett vadludak – idején tapasztalható némi mozgolódás. Március utolsó napjaiig kitartott a január közepétől figyelt egy adult és két fiatal példány közül az egyik utóbbi. Ősszel október 11-én jelent meg az első (fiatal) rétisas, október 4-től csatlakozott hozzá egy másik, 18-tól egy, majd 22-től kettő adult tollazatú példány. A négy sas kitartott december harmadik hetéig, majd az egyik fiatal és az egyik öreg madár eltűnt.

1995. a másik két rétisast február 24-ig folyamatosan láttuk Mekszikópuszta térségében, de január 18-án Pellinger A. hat példányt figyelt meg a Madárvárta-öböl jegén. Október 14-től a hónap végéig egy juvenilis tollazatú madarat figyeltünk meg, november elejétől több, max. 3 juvenilis és 2 adult rétisas tartózkodott a Fertőn.

Szirti sas (*Aquila chrysaetos*): a hegykői Körgátkanyarnál látott egy erősen hiányos tollazatú adult példányt Pellinger A. 1994. május 23-án.

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*):

1994. egyetlen tavaszi megfigyelése volt Mekszikópuszta határában április 16-án (Pellinger A.), ugyancsak egy alkalommal került elő ősszel, a Nyéki szálláson látta Neuwirth N. és Szinai P.

1995. július 2-án tűnt fel egy példány a mekszikópusztai elárasztásokon (Pellinger A.).

Kék vércse (*Falco vespertinus*): a korábbi években a tavaszi vonuláson rendszeresen megfigyelhetőek voltak, elsősorban az egykori nyomsáv mellett és a Lászlómajortól Mekszikópusztaig húzódó határőrségi telefonvezetékeken üldögélő kékvércsék.

1994. a telefonvonalak lebontását követően alig mutatkoztak, ennek oka esetleg az alkalmas ülőhelyek eltűnése is lehet. Mindössze egy tojót figyeltünk meg április 20-21-22-én.

1995. hasonlóképpen az előző évihez nem volt számottevő átvonulás. Két adata van májusból, egy szeptemberből, mindhárom alkalommal egy-egy hím példány került szem elé.

Haris (*Crex crex*): hosszú évek óta először szólt 1995-ben haris a fertőmenti réteken. Június 20-án Kárpáti L. hallott egyet szólni a Lászlómajor melletti mezőgazdasági területen. Július 15-én a mekszikópusztai Cikesben harsogott két példány (Frank T. és Pellinger A.). Ez utóbbi megfigyelés érdekessége, hogy az egyik madár a falu belterületén volt.

Daru (*Grus grus*):

1994. február 23-án fertőrákosnál repült 3 pd (Steiger K.). Március 13-án este Sopronban a Sörházdomb felett krúgat egy példány (Neuwirth N.). További négy tavaszi megfigyelése ismert Mekszikópusztáról (max. 5 pd), majd rendszeresen láttunk 7 példányt augusztus 8 - november 2-ig, de ennél több madár tartózkodott a területen, mert bár mindig hét madarat láttunk, az öregek és a fiatalok száma változott a csapaton belül. Október 20-án a mekszikópusztai Nyéki szálláson látott 14 pd öreg darut Hadarics T. és Váczi M., november 4-én 11 adult és 4 juvenilis példányt Pellinger A. november 9-én 37 pd-t Molnár B., 13-án 92 pd-t a Papréten Pellinger A. és Neuwirth N. 16-án 47 pd-t Molnár B. ugyanitt. Utolsó megfigyelése november 17-én volt, ekkor 85 példányt számlált Pellinger A., Tolnay K. és Nagy Sz.

1995. egyetlen tavaszi adata április 10-én a Széplaki-legelőről származik (Fersch A.). Szeptember 8-án egy adult példány volt a Nyéki szálláson (Pellinger A.), 25-én egy hetes csapat repült a Fertő felett a Kőbokornál (Steiger K.). Október 14-én ismét egy madár volt a Nyéki szálláson (Pellinger A.-Antli I.). Október 21-én 11 példányt látott a Körgát felett repülni Nagy Cs. 25-én 3 adult példányt látott a Nyéki szálláson Pellinger A. és Hadarics T., 29-től december 8-ig pedig 6 adult és 1 juvenilis tollazatú daru volt az elárasztásokon.

Csigaforgató (*Haematopus ostralegus*):

1994. egyetlen alkalommal, augusztus 1-én látott Pellinger A. két példányt a Nyéki szálláson.

1995. június 16-án látott egyet Pellinger A. és Mogyorósi S. a Nyéki szálláson, 18-án Fersch A. és Szabó L. ugyanott.

Kőforgató (*Arenaria interpres*):

1994. május 21-én egy kiszínezett példány jelent meg a Nyéki szálláson (Pellinger A.), ezt két nappal később Kárpáti L. is megfigyelte ugyanitt. Az élőhelyrekonstrukciós terület nyár végi leeresztésekor is megjelentek kőforgatók. Az első, fiatal példányt augusztus 12-én láttuk, az utolsókat szeptember 19-én. A legtöbbet, 5

példányt szeptember 18-án figyeltük meg együtt. Augusztus és szeptember folyamán varsákkal 7 példányt fogtunk be, valamennyi fiatal madár volt. Ezeken kívül becslésünk szerint min. 2-3 kőforgató mutatkozott, ezeket nem sikerült meggyűrűzni.

1995. az első nászruhás példányt május 7-én figyelte meg a Nyéki szálláson Pellingner A. Május második felében szokatlanul nagy egyedszámú csapatait láttuk, a legtöbbet, 23 pd-t 23-án Hadarics T. figyelte meg a Papréten.

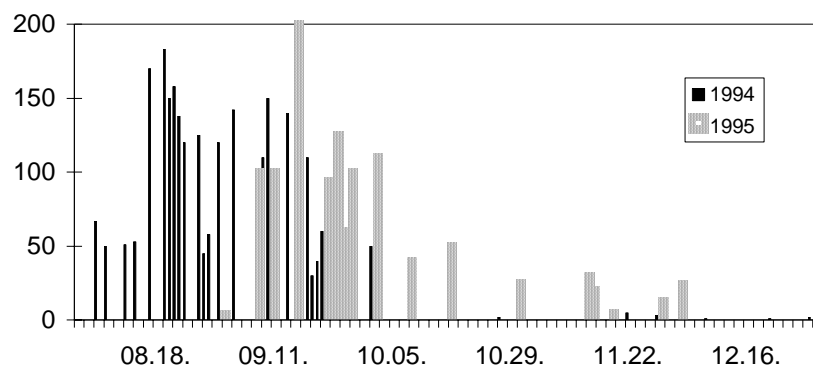
Fenyérfutó (*Calidris alba*):

1994. szeptember 08-án a leeresztett és csaknem teljesen kiszáradt tó iszapos fenekén figyeltünk meg egy, majd 27-én három juvenilis példányt a Nyéki szálláson havasi- és apró partfutók közt. A másnap megkezdett feltöltés után már nem mutatkoztak.

1995. más partfutó fajok egyedi közt volt 4 pd augusztus 26-án a Nyéki szálláson, majd szeptember 12-én ugyanott 5 juvenilis, 14-én pedig 1 juvenilis példány (Pellingner A.)

Nagy póling (*Numenius arquata*):

Már február közepétől megfigyelhetőek kisebb csapatai a Fertő mellett, de nagyobb tömegei később sem mutatkoznak. Költésre utaló jeleket nem tapasztaltunk. Augusztus elejétől a Nyéki szállás leeresztett tómedrében éjszakáznak csapatosan, nappal a fertőmenti gyepeken táplálkoznak rendszerint több kisebb laza csoportra oszolva. A grafikonon az augusztus és szeptember hónapokban számolt éjszakázni behúzó pólingok számát ábrázoltuk.

Ékfarkú halfarkas (*Stercorarius parasiticus*): a Nyéki szálláson figyelt meg egy igen bizalmasan viselkedő, sötét színváltozatú fiatal példányt Neuwirth N. és Szinai P. 1994. szeptember 3-án. Három nappal később a Madárvárta-öbölben került újra szem elé, ahol sikerült mintegy 25 m-nyire megközelíteni az erősen hullámzó vízben úszó madarat. Ekkor az öbölben tartózkodó több száz madártól teljesen elkülönült. Csupán egyszer – amikor a motorcsónaktól felrebbent és kissé odébb repült – vágott rá egy dankasirályra. Megfigyelők: Pellingner A., Németh Á. és Szinai P.

Szerecsensirály (*Larus melanocephalus*):

1994. fokozott figyelmet fordítottunk a szerecsensirályokra ebben az évben, mivel az 1993-ban fészkelő madarak egyike színes gyűrűs példány volt. A Nyéki szállás szigetein fészkelő 1950 pár dankasirály közt ebben az évben 8 pár költött. A megfigyelt példányok egyikén sem volt színes gyűrű, bár a fészkelepen a magas növényzet miatt nem láthattuk minden madár lábát.

1995. a Nyéki szállás sirálytelepén 1050 pár dankasirály között 3 pár szerecsensirály költött.

Sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*):

1994. a korábban tapasztalt fiókarablások miatt a Paprét szigetén fészkelő pár tojásait április 15-én gipszből készült műtojásokra cseréltük ki. Ezzel kívántuk megakadályozni, hogy a fiókanevelés során komolyabb károkat okozzanak más madarak szaporulatában. A csere után pár perccel már kotlott az egyik sirály a "fészkealjón". Május 18-án ellenőriztük újra a fészket, melyet addig folyamatosan ültek. Ekkor már csak egyetlen gipsztojást találtunk benne, azt is megviselt állapotban, erősen összecsapkodva. Néhány nappal később hagyták abba a kotlást, de még hetekig a szigeten és környékén láttuk az öreg sárgalábú sirályokat. A fészkekből kivett tojások méretei:

	hossz	átmérő	tömeg
1.	77.00 mm	51.80 mm	100.35 g
2.	75.40 mm	50.35 mm	93.35 g
3.	74.50 mm	51.00 mm	96.95 g

1995. egy pár költött sikertelenül a Paprét szigetén.

Kacagócsér (*Gelochelidon nilotica*): a Fertőzug (Seewinkel) szikes tavain alkalmi költőfaj volt a század közepéig. A hazai oldalról korábban egyetlen adata volt ismert. 1994. április 20-án 2 pd-t figyelt meg Pellingner A., Láng I. és Borhidi A. a Nyéki szálláson. A madarak egy kisebb félszigeten ültek dankasirályok és küszvágó csérek között. Másnap délelőtt a Hanság főcsatorna felett repülve látta őket Pellingner A. Május 23-án ugyancsak két példányt bukkant fel, esetleg ugyanazok a madarak (Pellingner A). A megfigyelés körülményei megegyeztek az április 20-ival, a csérek ugyanazon a földnyelven ültek.

Küszvágó csér (*Sterna hirundo*):

1994. a mekszikópusztai Paprét elárasztásán épített műszigeteken fészkelte 12 pár, ebből 7 pár sikeresen. Egy további küszvágó csér pár épített fészket a Nyéki szállás egyik zátonyán, ehhez később még 8 pár társult. Ezek egy része minden bizonnyal pótköltés volt, a Papréten sikertelenül fészkelők telepedtek át ide.

1995. kb. 14 pár próbálkozott fészkefoglalással a mesterségesen épített "bálaszigeteken", azonban részben a hideg, csapadékos időjárás, részben a szigeteket ellepő nagyszámú (több mint száz példány) sárgalábú sirály miatt költés nem volt.

Sarki csér (*Sterna paradisaea*): a Nyéki szálláson látott egy példányt Pellingner A. 1995. április 23-án.

Kis csér (*Sterna albifrons*):

1994. egy példányt látott Pellingner A., Tolnay K. és M. Ressel a Nyéki szálláson június 7-én. Egy lapos zátonyon ült küszvágó csérek és gulipánok között. Több alkalommal felrepült, de mindig visszault a zátonyra. R.Kroiss ugyancsak egy példányt látott itt május első napjaiban (a pontos dátum nem ismert).

1995. július 28-án a fertőrákosi öbölben 2 adult volt 48 pd küszvágó csérral (Mogyorósi S. és Molnár B.)

Szalakóta (*Coracias garrulus*): évtizedek óta az első ismert előfordulása volt 1995. június 29-én a mekszikói határban. Egy szénabálán ülő szalakótát látott a Nemzeti Park majorsága mellett Kárpáti L. és Tolnay K.

Fenyőrigó (*Turdus pilaris*):

1994. a lászólómajori nádtelenen két fészkelő párt találtunk a nemesnyár fasorokban.

1995. ugyanott fészkelte egy pár.

Hósármány (*Plectrophenax nivalis*): egy téli tollazatú hímét látott Hadarics T. Molnár B. és Mogyorósi S. 1994. november 16-án.

Zusammenfassung

Im Artikel werden die interessanteren Beobachtungs- bzw. Brutdaten des ungarischen Neusiedlersee-Gebietes und des Soproner Gebirges aus den Jahren 1994-95 beschrieben. Die einzelnen Daten stammen in erster Linie von den freiwilligen Beobachtern der Ungarischen Gesellschaft für Ornithologie und Naturschutz (MME/BirdLife Ungarn).

Összeállította: Pellingner Attila Fertő-Hanság Nemzeti Park H-9435 Sarród Rév-Kócsagvár, tel.: 99-370919
Soproni János MME Soproni Csoport H-9408 Brennbergbánya Újhermes 1. tel.: 99-354055

Vadlúd állományvizsgálatok a Fertő-tájon 1994/1995

Bestandserfassung der Wildgänse im Neusiedlersee-Raum 1994/1995

A korábbi évek gyakorlatának megfelelően e szezonban havi egy alkalommal, a végzett az MME Soproni Helyi Csoportja a Fertőn szinkronszámlálást. Kivételt ez alól az október jelentett, amikor két alkalommal végeztünk felméréseket.

A vadlúdvonulás az előző szezontól kismértékben eltérő képet mutatott. Az összesített vadlúd-egyedszám maximumát decemberben érte el, amikor 41.000 pd-t meghaladó vadlúdmennyiséget regisztráltunk. A szezon második csúcsa februárban volt, amikor 26.500 pd-ra volt tehető a telelő létszám. A szezon többi hónapjában (márciust kivéve) 15.000 - 21.000 pd körül alakult az össz vadlúdmennyiség a Fertőn (1. táblázat).

1. táblázat: A szinkronnapok összesítő táblázata
Tab. 1. Zusammenfassende Tabelle der Synchron-Tage

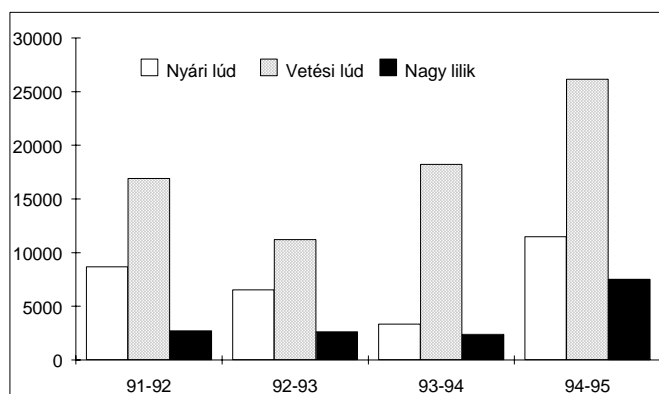
	<i>Anser anser</i>	<i>Anser albifrons</i>	<i>Anser fabalis</i>	<i>Indet.</i>	Összesen
1994. 10. 22.	9163	1743	3796	990	15692
1994. 10. 29.	8311	11	3158	2945	14425
1994. 11. 13.	11475	1045	8694	95	21309
1994. 12. 18.	7490	6447	26154	1164	41255
1995. 01. 15.	2100	7511	7943	3304	20858
1995. 02. 19.	1923	7220	16284	1088	26515
1995. 03. 19.	508	170	109	58	845

A nyári lúd október-december hónapokban nagy számban fordult elő a tavon, maximális mennyiségét novemberben érte el, ekkor 11.500 pld-t közelítő egyedszámban fordult elő. Tél végén, mintegy 2000 pd tartózkodott a tavon, márciusban azonban csak mintegy 500 pd-t regisztráltunk (2. táblázat).

A nagy lilik állománya az őszi időszakban alacsony maradt, de a téli hónapokban 6.500 - 7.500 pld körül, az előző évek mennyiségét jóval meghaladva fordult elő a Fertőn. Maximális egyedszáma januárban volt, 7.500 pd-t meghaladó mennyiségben (3. táblázat).

A Fertő domináns libája változatlanul a vetési lúd volt. A legtöbb példány decemberben jelent meg, ekkor 26.000 pld-t meghaladó tömegét regisztráltuk. E vetési lúd-tömeg januárra (az előző évhez hasonlóan) mintegy harmadára csökkent, majd februárban ismét 16.000 pd-t elérő mennyiségben jelent meg a tavon. Március közepére e faj szinte teljesen elvonult (4. táblázat).

Az 1994-95-ös szezonban mindhárom vadlúdfaj az előző éveket meghaladó mennyiségben fordult elő a Fertőn. A megelőző évekhez képest az alábbi különbségek adódtak:

Köszönet illeti azokat, akik a megfigyelésekben részt vettek (zárójelben a megfigyelési napok száma):
Pellinger A. (7), Jánoska F. (7), Dr. Faragó S. (5), Dr. Hadarics T. (5), Fersch A. (4), Babella P. (4), Németh Á. (4), Tolnai K. (3), Neuwirth N. (3), Molnár B. (3), Soproni J. (2), Mogyorósi S. (2), Markó G., Kozma L. (1-1).

2. táblázat : A nyári lúd (*Anser anser*) mennyisége az egyes szinkronnapokon

Tab. 2. Anzahl der Graugänse an den einzelnen Synchron-Tagen

Időpont	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	F.széplak Csordahajtó	Lászlómajor	Nyéki szállás	Borsodi dűlő	Cikes	Össz.
1994. 10. 22.		2055	2		3700	1874		1532	9163
1994. 10. 29.	403	1134	283	346	1075	2308	2762		8311
1994. 11. 13.	98	126	4484	219	2771	3188	291	298	11475
1994. 12. 18.	1027	52	80	40	2538	1105	2210	438	7490
1995. 01. 15.	18	0	86	15	0	18	481	1482	2100
1995. 02. 19.	0	0	450	46	100	1100	145	82	1923
1995. 03. 19.		0	0		36	309	163		508

3. táblázat : A nagy lilik (*Anser albifrons*) mennyisége az egyes szinkronnapokon

Tab. 3. Anzahl der Saatgänse an den einzelnen Synchron-Tagen

Időpont	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	F.széplak Csordahajtó	Lászlómajor	Nyéki szállás	Borsodi dűlő	Cikes	Össz.
1994. 10. 22.		32	11		1700	0		0	1743
1994. 10. 29.	0	0	11	0	0	0	0		11
1994. 11. 13.	0	30	7	32	373	603	0	0	1045
1994. 12. 18.	14	170	359	580	4462	620	74	168	6447
1995. 01. 15.	150	968	2708	112	340	101	1673	1459	7511
1995. 02. 19.	0	0	978	185	1550	3920	308	279	7220
1995. 03. 19.		0	0		95	0	75		170

4. táblázat : A vetési lúd (*Anser fabalis*) mennyisége az egyes szinkronnapokon

Tab. 4. Anzahl der Bläßgänse an den einzelnen Synchron-Tagen

Időpont	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	F.széplak Csordahajtó	Lászlómajor	Nyéki szállás	Borsodi dűlő	Cikes	Össz.
1994. 10. 22.		240	1201		2250	43		62	3796
1994. 10. 29.	365	20	1741	284	23	515	210		3158
1994. 11. 13.	279	1152	875	1898	1390	3071	1	28	8694
1994. 12. 18.	2152	8050	7797	1159	4403	639	184	1770	26154
1995. 01. 15.	390	80	5571	513	100	265	483	541	7943
1995. 02. 19.	23	6216	7935	1755	50	250	51	4	16284
1995. 03. 19.		0	0		35	0	74		109

5. táblázat : A nem határozható (*indet.*) vadludak mennyisége az egyes szinkronnapokon

Tab. 5. Anzahl der unbestimmten Gänse an den einzelnen Synchron-Tagen

Időpont	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	F.széplak Csordahajtó	Lászlómajor	Nyéki szállás	Borsodi dűlő	Cikes	Össz.
1994. 10. 22.		874	100		0	0		16	990
1994. 10. 29.	0	0	0	0	2315	630	0		2945
1994. 11. 13.	0	95	0	0	0	0	0	0	95
1994. 12. 18.	0	0	0	90	770	0	160	144	1164
1995. 01. 15.	0	3280	0	24	0	0	0	0	3304
1995. 02. 19.	0	574	0	0	500	0	0	14	1088
1995. 03. 19.		0	0		40	18	0		58

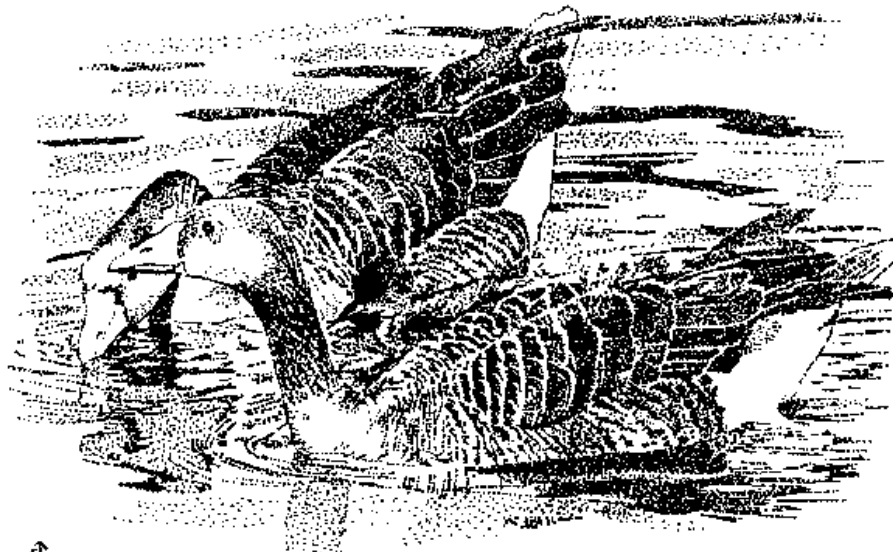
Zusammenfassung

Die beim Fertő verweilenden Wildgänse wurden diesmal im allgemeinen einmal im Monat kontrolliert. Die im Dezember gesehenen 41.200 Ex. bedeuteten das Maximum, doch auch in Januar und Februar konnten noch über 21.000 -26.000 Ex. gezählt werden. Die großen Massen zogen schon Anfang März weg.

Die dominanten Art des Neusiedlersees ist auch weiterhin die Saatgans. Dezember erschienen über 26.000 Exemplare. Die Zahl der Graugänse kulminierte im Mitte November mit 11.400, und im Oktober 9.100 Exemplaren. Das Minimum sank im Januar 2.100, im Februar unter 2.000 Exemplare.

Der Herbstzug der Bläßgänse blieb diesmal praktisch aus. Die Zahl dieses Art kulminiert im Januar über 7.500 Exemplare. Der Großteil verließ das Gebiet Anfang März.

Dr. Faragó Sándor - Jánoska Ferenc Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kar, Vadgazdálkodási Tanszék
H-9400 Sopron, Ady Endre u. 5. tel.: 99-31100

↑ Kárpáti László, 1977.

Új fajok a Fertő madárfaunájában 1994–95-ben

Neue Arten in der Vogelfauna des ungarischen Neusiedlersee-Gebietes in den Jahren 1994–95

A Fertő hazai része madárfaunájának jegyzékét korábban e lapban adtuk közre, ez tartalmazta a területen 1992.12.31-ig megkerült madárfajokat, összesen 255 fajt (HADARICS & PELLINGER, 1993). 1993-ban öt új fajt sikerült kimutatni, melyek közül négyről már adtunk hírt (HADARICS, 1995), egy pedig jelen közleményben szerepel, mivel csak később szereztünk róla tudomást. 1994-ben és 1995-ben egyaránt 2-2 új fajjal gazdagodott a Fertő hazai részén előforduló madarak jegyzéke, így az 1995.12.31-ig előkerült madárfajok száma 264-re emelkedett. 1995-ben egy, a korábbi faunajegyzékben nem szereplő alfaj is előkerült. A továbbiakban rendszertani sorrendben ismertetem az öt újabb madárfaj és az új alfaj megfigyelési adatait.

Füles vöcsök (*Podiceps auritus*): 1994.11.19-én a Fertő egyik belső taván (Nagy-Kládler-tó) 2 fiatal vagy téli tollazatú példányt figyelt meg Mogyorósi S., Molnár B. és Neuwirth N. A madarokról Molnár B. bizonyító fényképfelvételeket is készített.

Rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*): 1995.04.21–05.04. között 1 átszíneződő példány tartózkodott a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen, a Nyéki-szálláson és a Papréten egyaránt látták. A madarat elsőként A. Ingold figyelte meg, de hosszas itt tartózkodása alatt több százan látták, Nagy Cs. és Oláh J. bizonyító fényképfelvételeket is készített róla.

Fakó keselyű (*Gyps fulvus*): 1994.08.26-án Fertőboz közelében 1 adult tollazatú példányt látott P. Becker az országút felett a Fertő felől déli irányba átrepülni.

Terekcankó (*Xenus cinereus*): 1993. május harmadik hetében (05.17. és 05.22. között, a pontos dátum nem ismert) 1 adult tollazatú példányt figyelt meg M. Sattler a fertőújlaki élőhelyrekonstrukción.

Kenti csér (*Sterna sandvicensis*): 1995.05.16–17-én Fertőújlak mellett, a Nyéki-szálláson 2 adult példányt figyelt meg Pellinger A., Dr. Hadarics T. és Mogyorósi S. A két madár mindvégig együtt volt, eleinte egy iszapzátonyon, később az egyik mesterséges sziget szegélyén álldogáltak.

Csilpcsalpfüzike szibériai alfaja (*Phylloscopus collybita tristis*): 1995.09.18-án a Sopron melletti Nemeskútnál (a Fertőmelléki-domsor nyugati lábánál, a Szárhalmi-erdő nyugati szélénél található, tehát még éppen a Fertő-táj nyugati határán van) 1 kifejlett tojó példányt fogtak függönyhálóval (Laczik D., Mazál I., Molnár B., Mogyorósi S., Dr. Hadarics T.). A madár a színezet, a biometriai adatok és a hang alapján kétségtelenül ehhez az alfajhoz tartozott. A madárról számos bizonyító fényképfelvétel készült.

Az MME Nomenclator Bizottsága valamennyi adatot hitelesítette.

Zusammenfassung

Das Verzeichnis der Vogelfauna des ungarischen Neusiedlersee-Gebietes wurde zu einem früheren Zeitpunkt in diesem Blatt veröffentlicht, dies beinhaltete die insgesamt 255 bis zum 31.12.1992 nachgewiesenen Arten (Hadarics & Pellinger, 1993).

1993 wurden 5 neue Vogelarten nachgewiesen; über vier dieser Arten wurde schon früher berichtet (Hadarics, 1995), die fünfte wird in diesem Artikel erwähnt. 1994 und 1995 konnten je zwei neue Arten in die Artenliste aufgenommen werden, somit stieg bis zum 31.12.1995 die Zahl der nachgewiesenen Arten auf 264 an.

1995 konnte auch eine bislang noch nicht nachweisbare Unterart ins Artenregister aufgenommen werden.

Ohrentaucher (*Podiceps auritus*): Am 19.11.1994 beobachteten S. Mogyorósi, B. Molnár und N. Neuwirth an einer der Lacken des Fertő 2 Exemplare im Jugend-/Schlichtkleid. B. Molnár fertigte auch Beweisfotos an.

Rosapelikan (*Pelecanus onocrotalus*): Zwischen dem 21.04. und 04.05.1995 hielt sich bei der Habitatrekonstruktion von Fertőújlak ein Exemplar im Übergangskleid auf. Der Vogel wurde von A. Ingold entdeckt, doch während des langen Aufenthaltes wurde er von mehreren hundert Beobachtern gesehen, die als Beweis dienenden Fotos stammen von Cs. Nagy und J. Oláh.

Gänsegeier (*Gyps fulvus*): Am 26.08.1994 sah P. Becker ein adultes Exemplar in der Nähe von Fertőboz, das vom Fertő in Richtung Süden flog.

Terekwasserläufer (*Xenus cinereus*): In der dritten Maiwoche (zwischen 17.05. und 22.05.1993, das genaue Datum ist nicht bekannt) beobachtete M. Sattler ein adultes Exemplar bei der Habitatrekonstruktion von Fertőújlak.

Brandseeschwalbe (*Sterna sandvicensis*): Am 16. und 17.05.1995 beobachteten A. Pellinger, Dr. T. Hadarics und S. Mogyorósi neben Fertőújlak 2 adulte Exemplare. Die beiden Vögel hielten sich die ganze Zeit lang nebeneinander auf, anfangs auf einer Schlammbank, später am Ufer einer künstlichen Insel.

Zilpzalp, sibirische Unterart (*Phylloscopus collybita tristis*): Am 18.09.1995 wurde in der Nähe von Sopron (Nemeskút) ein ausgewachsenes Weibchen mit einem Japannetz gefangen (D. Laczik, I. Mazál, B. Molnár, S. Mogyorósi, Dr. T. Hadarics). Der Vogel gehörte anhand der Färbung, der biometrischen Maße und der Stimme einwandfrei dieser Unterart an. Vom Vogel wurden zahlreiche Belegfotos gemacht.

Alle Daten wurden von der ungarischen Seltenheitskommission anerkannt.

IRODALOM - LITERATUR:

Hadarics T. (1995): Új fajok a Fertő madárfaunájában. Szélkiáltó 10. 27.

Hadarics T.-Pellinger A. (1993): A Fertő-táj hazai részén előforduló madárfajok névjegyzéke (1971-1992). Szélkiáltó 6. 3-16.

Dr. Hadarics Tibor MME Soproni Csoport H-9400 Sopron, Ív utca 14. II./4. tel.: 99-325079

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*) táplálkozási adatok a Zámolyi medencéből

Ernährungsdaten des Sakerfalken (*Falco cherrug*) aus dem Zámolyer Becken

A terület Fejér megyében, a Vértes déli lábánál fekszik. Változatos vidék, száraz gyepek éppúgy megtalálhatók, mint mély fekvésű nedves rétek. Ezek egy része védett, a Vértesi Tájjelvédelmi Körzet része. Természetesen nagy területen mezőgazdasági művelés is folyik. Az általunk idén vizsgált párok ez utóbbin találhatóak varjú-, holló- ill. műfészekben. Táplálkozni az összes fenti élőhelytípusra kijárnak.

A táplálékmaradványok gyűjtése június-július hónapokban, fióka (fészekalj) ellenőrzéskor, ill. kirepülés után történt.

I.	sikertelen költés	1 pd köpet ürgeşzörrel (<i>Citellus citellus</i>) 1 pd házi galamb (<i>Columba l. domestica</i>) szárnya
II.	3 fióka (1 tojó, 2 hím) záptojás nincs	5 pd ürge 1 pd juv. seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>) 3(4) pd postagalamb
III.	1 hím fióka, záptojás nincs	5 pd postagalamb 1 pd ürge
IV.	2 tojó fióka, 1 záptojás	2 pd juv. dankasirály (<i>Larus ridibundus</i>) 1 pd vízimadár (<i>Tringa sp.?</i>) 1 pd seregély
V.	1 kirepült fióka (szóbeli közlés)	2-3 pd postagalamb 2 pd köpet galambtollakkal 1 pd galambszárny (házi?) min. 3 pd galamb tollai

A gyűjtött anyag ugyan kevés ahhoz, hogy messzemenő következtetéseket vonhatnánk le belőlük, a következőket mégis szeretném megjegyezni: megfigyelések is alátámasztják, hogy legyen bármilyen kis kiterjedésű egy ürgés legelő, ha a közelben él kerecsensólyom, akkor az ott több-kevesebb rendszerességgel megjelenik a tavaszi-nyári időszakban. Nem minden párnál találtam meg ezt a zsákmányállatot, ami ugyan nem jelenti azt, hogy nem is fogott, de táplálékának nagyobbik részét a madarak teszik ki.

Érdekes a postagalamb nagy egyedszáma a gyűjtött anyagban. A rajtuk található gyűrűk ellenőrzésekor kiderült, hogy az ország legkülönbözőbb területeiről származnak (pl.: Budapest, Székesfehérvár, Csákvár, Baja, Győr, Szeged), ill. 1 esetben Szlovákiából.

Mivel zömében 93-94-es, részben versenygyűrűt viselő galambokról van szó, ezért úgy vélem, a sólymok számára a verseny közben egyesével, esetleg kis csapatban hazaigyekvő, sokszor kimerült, tapasztalatlan fiatal madarak könnyű zsákmányt jelentenek, ezért oly kedvelt táplálékuk.

A vízimadarak (IV.pár) esetenkénti magas egyedszáma az élőhelyi adottságoknak is köszönhető. Tavasszal két esetben is megfigyeltünk dankasirályt és bíbicet (*Vanellus vanellus*) zsákmányoló kerecsent. A sirály esetében érdekességként említem, hogy a szárnyára tekeredett horgászsinór-darab miatt csökkent röpképességű volt.

Összegzés: Véleményem szerint a kerecsensólyom nem táplálékspecialista, de tény, hogy ürgét szívesen zsákmányol. Ha azonban ez a faj nincs meg a költéshez-fiókaneveléshez szükséges mennyiségben, képes a környékben élő egyéb állat- (főleg madár-) fajokból is megélni. Ezt támasztja alá Dr. Kalotás Zsoltnak a Madártani Tájékoztatóban (1986. október-december 27. oldal) megjelent írása is, ahol a vizsgált anyagban ürge egyáltalán nem, viszont pl. házigalamb és mezei pocok (*Microtus arvalis*) együttesen kb. 70 %-ban volt jelen, 2 pd hörcsög (*Cricetus cricetus*) és jó néhány madárfaj mellett.

Ezúton szeretném felhívni a kisalföldi tagtársak figyelmét, hogy tőlük északra (elsősorban Pozsony mellett, a Kis-Kárpátok környékén ill. feltehetőleg a Bécsi medencében is) létezik egy kisebb kerecsen-populáció, valamint arra, hogy ez a faj sem táplálkozási (lásd fent) sem fészkelési szempontból nem válogatós, s mivel alkalmanként a Kisalföld különböző területein is megfigyelik (Fertő-vidék, Hanság, Mosoni-sík) ezért az alkalmas táplálkozóterületek (pl. Mekszikópusztá környékén feltétlenül számítani kell megjelenésére, sőt esetleg költésére is! Ha valaki ilyent tapasztal, azt kérem azonnal jelezze az Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóságának, vagy Bagyura Jánosnak - 1121 Budapest, Költő u. 21.

Zusammenfassung

Das untersuchte Gebiet liegt am Südfuß des Vértes-Gebirges im Komitat Fejér. Die region ist sehr abwechslungsreich; Trockenrasen, Feuchtwiesen und landwirtschaftlich genutzte Gebiete sind hier gleichermaßen zu finden. Die Nahrungsreste der Sakerfalken wurden in den Monaten Juni-Juli aus fünf Nestern gesammelt.

	Bruterfolg	Nahrungsreste
Nest I.	erfolgreiche Brut	1 Gewölle mit Zieselfell (<i>Citellus citellus</i>) 1 Ex. Haustaube (<i>Columba l. domestica</i>) (Flügel)
Nest II.	3 Jungvögel keine faulen Eier	5 Ex Ziesel 1 Ex. juv. Star (<i>Sturnus vulgaris</i>) 3-4 Ex. Brieftaube
Nest III.	1 Jungvögel keine faulen Eier	1 Ex. Ziesel 5 Ex. Brieftaube
Nest IV.	2 Jungvögel 1 faules Ei	2 Ex. juv. Lachmöve (<i>Larus ridibundus</i>) 1 Ex. <i>Charadriiformes</i> (<i>Tringa sp.?</i>) 1 Ex. Star
Nest V.	1 ausgeflogener Jungvögel	2-3 Ex. Brieftaube 2 Gewölle mit Taubenfedern 1 Taubenflügel Federn von min. 3 Ex. Tauben

Nach Ansicht des Autors ist der Sakerfálke kein Nahrungsspezialist. Wenn sein Hauptbeutetier, das Ziesel, nicht in der für die Jungenaufzucht notwendigen Häufigkeit vorhanden ist, erbeutet er gerne auch andere Arten (insbesondere Vögel).

Vácz Miklós MME Soproni Csoport H-9423 Ágfalva Soproni u. 20. tel.: 99-311543

Nyárfa-gubacstetűt (*Pemphigus spirothecae*) fogyasztó széncinegék (*Parus maior*)

Späte Pappelblattstieldrehlaus (*Pemphigus spirothecae*) verzehrende Kohlmeisen (*Parus maior*)

A nyárok levelén és levélnyelén számos levéltetű-faj gubacsa található, ezért a magyar név nem jelzi pontosan azt, hogy itt a *Pemphigus spirothecae*-ről van szó. Ezt a gubacsot különösen a fekete- és az olasz nyárok levélnyelén találjuk nagyobb számban. Tavasszal az úgynevezett "ősanya" (a levéltetűknél a kiinduló formát szokás így nevezni, amely a megtermékenyített, áttelelt petéből kel ki) szívása, (majd lárváinak szívása) következtében a levélnyel az ellentétes oldalon erősebben fejlődik, alaposan megduzzad, ezáltal egy spirális csavarodás képződik rajta, ami kb. 1.5 cm hosszú és 1 cm széles gubacsot eredményez. Ebben több száz, parthenogenetikusan (megtermékenyítés nélkül) szaporodó utód "nő fel", majd késő nyáron, augusztus végén, egy ivaros szaporodó szárnyatlan nemzedék, az úgynevezett sexupara generáció tagjai elhagyják a gubacsot egy kis résen, ami úgy keletkezik, hogy a gubacs fala a spirál mentén kissé szétnyílik. (Ez a generáció megtermékenyített petéit a fák kéregrepedéseibe rakja, melyek ott áttelelnek.)

Mégis, ha a földön heverő gubacsokat átvizsgáljuk, nem ritka, hogy azokon szabálytalan alakú, láthatóan csőrágások nyomán keletkezett nyílást találunk, amit megfigyelésem szerint a széncinege (*Parus maior*) okoz, hogy hozzáférjen a gubacsba zárt levéltetűvekhez. A széncinegének ezt a táplálkozási szokását már évek óta figyelemmel kísérem a Soproni Egyetem Botanikus Kertjében.

Zusammenfassung

Die Pappelblattstieldrehläuse sind an den Blattstielen der Pappeln, in erster Linie an Schwarz-Pappeln anzutreffen, wo sich durch ihr Saugen eine ca. 1.5 cm lange und 1 cm breite Galle bildet. Ihre Nachkommen entwickeln sich in dieser Galle. Im Botanischen Garten der Universität Sopron konnte der Verfasser seit mehreren Jahren Kohlmeisen beobachten, die die Gallen durch Schnabelhiebe öffneten, um an die darin befindlichen Blattläuse zu kommen.

Dr. Traser György Soproni Egyetem Erdővédelemtani Tanszék
H-9400 Sopron, Bajcsy-Zs. u. 4. tel.: 99-311100

Cseresznyét (*Cerasus avium*) evő házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*)

Kirschen (*Cerasus avium*) fressender Hausrotschwanz (*Phoenicurus ochruros*)

1996. július 1-én a soproni Lövérekben egy lakóház erkélyén költő házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*) négy tojásan kotlott. Az időjárás már napok óta borús, esős volt, a nap csak ritkán bukkant elő néhány percre. A hőmérséklet mélyen az ilyenkor szokásos átlag alatt maradt. A szokatlanul tartós hűvös idő a rovarévo madaraknak bizonyára nagy nehézséget jelentett a táplálék megszerzésében.

Ezért történhetett meg, hogy délután (7³⁰-kor) a fészekről leszálló tojó az udvaron, egy cseresznyefa alatt, a földre hullott túlérett gyümölcsöket kezdte el csipegetni, amit csak akkor hagyott abba, amikor egy feketerigó rebbent mellé ugyancsak a cseresznyékért, de később újra visszatért madarunk a "félbehagyott" gyümölcs csipegetéséhez.

A házi rozsdafarkú pókokkal, rovarokkal táplálkozik, gyümölcsfogyasztása csak ősszel, a vonulás alatt lehet jelentősebb táplálékforrás számára.

Zusammenfassung

Am 1. Juli 1996 beobachtete der Autor an einem ungewöhnlich kühlen und regnerischen Tag einen Hausrotschwanz, der von den auf den Boden gefallen Kirschen fraß. Der Vogel wurde bei der Nahrungsaufnahme von einer Amsel gestört, aber später kam er wieder zu der übrig gelassenen Frucht zurück.

Dr. Traser György Soproni Egyetem Erdővédelemtani Tanszék
H-9400 Sopron, Bajcsy-Zs. u. 4. tel.: 99-311100

Kis légykapó (*Ficedula parva*) állományfelmérésének előzetes eredményei a Kőszegi-hegységben

Vorläufige Ergebnisse der Bestandserhebung des Zwergschnäppers (*Ficedula parva*) im Kőszeg-Gebirge

A kis légykapó középhegységi bükköseink ritkán szem elé kerülő énekesmadara. Hazai állományviszonyairól rejtett életmódja miatt keveset tudunk. A Nyugat-Dunántúl tekintetében az adatok alkalmoszerű megfigyelésekből származnak, pedig a faj állományviszonyainak itteni változása több szempontból is lényeges lehet. A faj fő elterjedési területe Közép-Európától keleti irányban húzódik, az állomány esetleges csökkenése tehát nálunk, az area permén jelentkezhet először. Ugyanakkor az itt fészkelő populáció változásai az élőhelyek megváltozását, leromlását is jelezhetik.

A jelenlegi állományviszonyok tisztázása érdekében kíséreltem meg felmérni a Kőszegi-hegység magyar oldalán fészkelő kis légykapók számát, a revírek elhelyezkedését. Módszerem lényege volt az éneklő hímek alapján történő revírtérképezés és függönyhálóval történő befogás, gyűrűzés. A kis légykapó területére behatoló idegen fajtárrsal szemben tanúsított agresszív viselkedése lehetővé tette a hímek magnóval való lehívását az egyébként nehezen átlátható lombkoronaszintből. A felmérés mellett a fészkelés elősegítésére egy, a Mátrában eredményesen bevált odútípus kihelyezésével telepítési kísérletet végeztem.

1996-ban a felmérés során a potenciális élőhelyek mintegy 70 %-át sikerült átvizsgálni. A bejárt területről kilenc kis légykapó hím került elő, melyek közül hat példányt sikerült gyűrűvel ellátni. Az észlelt hímekből öt példány öreg, kiszíneződött, legalább 3. éves, négy pedig másodéves, fiatalkori bélyegekkel rendelkező madár volt. A talált hímek egyharmadának (3 pd) csak egy adata van, ami a megfigyelés ill. fogás korai időpontjára való tekintettel (1996.05.16., 05.23., 06.04.) még vonuló, vagy pár nélkül maradt madarakat jelenthet. A hat revírt foglalt, párba állt madár költését további megfigyelések igazolják, annak eredményességéről elsősorban a rejtett életmód miatt nincsenek pontos adatok.

Az odútelepítések során 10-10 db speciális kis légykapó odú került kihelyezésre a Hármaspatak völgyében, É-i és D-i kitétséggű oldalon bükk, valamint gyertyán fajok törzsére, átlagosan négy méter magasságban. Ezen az élőhelyen 1996-ban egy pár kis légykapó költött, további egy hím pedig vonulás közben énekelt itt. A költő pár fészkelésre természetes üreget használt, nem foglalt el kihelyezett odút.

Figyelembe véve az át nem vizsgált élőhelyeket a Kőszegi-hegység magyar oldalának fészkelő kis légykapó állománya 1996-ban maximum 10 párra tehető. Az állományfelmérés elvégzését szeretném évente ismételni, kiegészítve a költések eredményességének vizsgálatával.

Zusammenfassung

Der Autor begann 1996 mit der Erhebung des Zwergschnäpperbestandes im Kőszeg-Gebirge mittels Revierkartierung und Beringung. In diesem Jahr wurden 70 % der potentiellen Lebensräume erfaßt, in denen 9 Männchen gefunden wurden, von denen fünf ausgefärbte, mindestens im 3. Lebensjahr, und vier jüngere, im 2. Lebensjahr waren. Sechs davon konnten beringt werden. Sechs Vögel wurden mehr als einmal in den Revieren gesehen, und auch Beobachtungen bestätigten die Brut.

Bei Berücksichtigung der nicht untersuchten Gebiete dürfte der Bestand des Kőszeg-Gebirges maximal 10 Paare betragen. Vom Autor wurden in den nord- und südwärts liegenden Tälern je 10 Nistkästen auf Buchen und Hainbuchen ausgesetzt, in einem wurde auch gebrütet.

Németh Csaba Kőszegi Tájvédelmi Körzet H-9730 Kőszeg Arborétum u. 2. tel.: 94-362676

A haris (*Crex crex*) hansági állományának alakulása

Bestandsentwicklung des Wachtelkönigs (*Crex crex*) im Hanság

Sey Ottó (1964) szerint a haris ritka madár volt a hatvanas évek elején a Hanságban, elsősorban a dél-hansági területeken. Én a 70-es évektől rendszeresen figyeltem a fajt Lébény és Fehértó térségében. A Hanság északkeleti és délnyugati medencéje a peremterületekkel, a kapcsolódó Tóköz rétjeivel, a tavak környékével a haris kedvelt élőhelyei voltak az évtized végéig, a 80-as évek elejéig. Ebben az időszakban gyakori madárnak

számított pl. a fürjhöz (*Coturnix coturnix*) képest. A kiszáradó lápréteken mindenütt hallható volt a hangja késő délután és időnként napközben is. 1978-79-ben szüntelenül hallatszó harsogása esetenként zavarta más madárfajok pl. a réti tücsökmadár (*Locustella naevia*) vagy az énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*) megfigyelését. A fűben üldögélve gyakran 2-3 m távolságban körbejártak, felreppenni 20 év alatt mindössze 6 alkalommal láttam. Ebben az időszakban mind a rét- és legelőgazdálkodás, mind a vízviszonyok kedvezőek voltak a haris számára.

1979-től betelepítették a Hanságba a hereford húshasznosítású szarvasmarhát. Ezzel egyidőben illetve ezzel összefüggésben a megmaradt vizenyős rétekről a vizet elvezették és ekkor kezdődött a napjainkig tartó aszályos időjárás. A 80-as évek elején a harisok állománya a korábbi 100-120 egyedről a negyedére csökkent. Ekkor már az Urhanyi-réteken, a Pintérhanyban, a Fűzfászigeteken, a Zsidóréteken és a tavak környékén mindenütt drótkerítések és hereford marhák voltak.

Az évtized végére ismét emelkedett némiképp a harisok egyedszáma, 1987-ben 30-40-re, 1989-ben 50-60 pd-ra volt tehető. 1986-tól 1990-ig fokozatosan más fajtákkal váltották fel a herefordokat, de a harispopuláció nem növekedett, sőt tovább csökkent, 1992-re gyakorlatilag megszűnt az állomány. 1993-ban újra hallható volt egy-két revírben, majd a következő években 3-5 revírt találtam (Fehér-tó, Urhanyi-rétek). 1994-től magasabbak voltak a tavaszi vízszintek, a réteken még májusban is belvizek voltak.

Az állatállomány 80-as években megkezdődött gyors fogyása miatt erősen csökkent a széna iránti kereslet, elmaradtak a kaszálások, gyomosodás és a rekettyefűz terjedése tapasztalható a gyepterületeken. Emiatt fogyatkozik a harisok számára alkalmas fészkelő- és táplálkozóterület. Hasonló okok miatt csökken más fajok, így a túzok és a nagy póling állománya is.

Zusammenfassung

Laut Otto Sey (1964) war der Wachtelkönig im Hanság - in erster Linie in den Gebieten des Süd-Hanság - am Anfang der 60er Jahre selten.

Der Verfasser beobachtete die Art seit den 70er Jahren in der Umgebung von Lébény und Fehértó. Das nordöstliche und südwestliche Becken des Hanság mit den Randgebieten, die angrenzenden Wiesen des Tóköz und das Umfeld der Teiche waren bis zum Ende des Jahrzehnts und Anfang der 80er Jahre bevorzugter Lebensraum des Wachtelkönigs. In diesem Zeitraum galt er als häufiger Vogel z.B. im Vergleich zur Wachtel. Auf den austrocknenden Moorwiesen konnten am späten Nachmittag und manchmal auch tagsüber überall rufende Exemplare gehört werden. 1978-79 stürten sogar die ständigen Rufe in einigen Fällen die Beobachtung anderer Vogelarten z.B. von Feldschwirl (*Locustella naevia*) und Sumpfrohrsänger (*Acrocephalus palustris*). Im Gras sitzend liefen sie häufig in 2-3 m Entfernung umher, in 20 Jahren wurden sie nur sechsmal beim Auffliegen beobachtet. In diesem Zeitraum waren Wiesen- und Weidenwirtschaft sowie die Wasserverhältnisse für den Wachtelkönig günstig.

1979 wurde im Hanság das Hereford-Rind eingebürgert. Zur gleichen Zeit bzw. im Zusammenhang mit dieser Einbürgerung wurde von den noch gebliebenen Moorwiesen das Wasser abgeleitet, da begann auch die bis heute andauernde Dürreperiode. Anfang der 80er Jahre sank der Bestand des Wachtelkönigs von 100-120 Exemplaren auf ein Viertel. Zu dieser Zeit waren schon auf vielen Wiesen und in der Nähe der Teiche überall Drahtzäune und Hereford-Rinder.

Bis zum Ende des Jahrzehnts erholte sich der Bestand wieder einigermaßen, 1987 dürften es 30-40 Ex., 1989 50-60 Ex. gewesen sein. Zwischen 1986 und 1990 wurde das Hereford-Rind stufenweise durch andere Rassen ersetzt, aber der Wachtelkönigbestand wuchs nicht, er sank sogar weiter, 1992 erlosch praktisch der ganze Bestand. 1993 wurden erneut 1-2 Exemplare gehört, und in den folgenden Jahren auch 3-5 Reviere gefunden. Seit 1994 waren die Frühjahrswasserstände hoch, auf den Wiesen stand noch im Mai Wasser.

In den 80er Jahren verringerte sich der Viehbestand rapide, die Nachfrage nach Heu ging stark zurück, demzufolge wurden die Wiesen nicht mehr gemäht, Unkraut und Ginsterbüsche vermehrten sich. Deshalb vermindern sich auch die für den Wachtelkönig geeigneten Brut- und Nahrungsplätze. Aus ähnlichen Gründen sind auch die Bestände von Großtrappe und Brachvogel rückläufig.

Szerkesztőség: Dr. Hadarics Tibor
Jánoska Ferenc
Laczik Dénes
Mogyorósi Sándor
Pellinger Attila
Soproni János

ISSN 1217-9795

Német nyelvi lektor: Matthias Ressel
Peter Hirsch

A Szerkesztőség postacíme:

MME Soproni Csoport
H-9400 Sopron Hátulsó u. 7.

A Szerzőkhöz

A Szélkiáltó elsősorban a nyugat-dunántúli régióból származó természetvédelmi-madártani kutatási eredmények publikálására alapított folyóirat. Közlésre elfogadunk más állatcsoportokkal kapcsolatos, illetve botanikai témájú írásokat is erről a területről. Esetenként, más magyarországi, illetve Magyarországgal határos országok, kivételesen más európai területek madárvilágáról, természetvédelméről szóló cikkeket is leközlünk, amennyiben azok tárgyát, eredményeit vagy metodikáját a Szerkesztőség felhasználhatónak ítéli meg. Hasonló szempontok figyelembe vételével fogadunk el általános zoológiai vagy botanikai problémákkal foglalkozó írásokat. A szakmai színvonal emelése és a folyóirat küllemének javítása, nem utolsó sorban a szerkesztői munka egyszerűsítése érdekében a beküldött írásokkal szemben a jövőben az alábbi feltételeket szabjuk meg:

- a Szélkiáltóba szánt írásokat lehetőleg a szokásos módon (bevezetés, anyag és módszer, eredmények, diszkusszió, összefoglalás) kérjük tagolni, amennyiben a feldolgozott téma jellege ezt nem teszi lehetővé más tagolást is elfogadunk. A cikket jól olvashatóan, írógéppel vagy számítógéppel szerkesztve, egy példányban kérjük beküldeni a Szerkesztőség címére, kézírásos anyagokat csak abban az esetben fogadunk el, ha az teljesen egyértelműen olvasható, áthúzásoktól, javításoktól mentes. Az ábrákat, táblázatokat, grafikonokat és az irodalomjegyzéket külön lapra készítjük el, az írásban pedig egyértelműen hivatkozzunk rájuk. A kézzel rajzolt ábrákat tussal kell kihúzni, a ceruzával, golyóstollal vagy filccel készült rajzok nem dolgozhatók fel kielégítő minőségben.
- a cikkeket magyar, német vagy angol nyelven kérjük beküldeni. A magyarnyelvű írásokhoz német összefoglalót készítünk, ha a Szerző angol összefoglalóval kívánja megjelentetni cikkét, a fordításról magának kell gondoskodnia. Idegennyelvű publikációk összefoglalóit magyarul is közreadjuk.

A Szélkiáltó számítógépes szerkesztése Word for Windows 2.0 programmal történik, ezért a szöveg- szerkesztővel írott cikkeket floppy discen is elfogadjuk, ebben az esetben nem követelmény a nyomtatott változat beküldése. A szerkesztők munkájának egyszerűsítése, illetve az átfutási idő rövidítése érdekében kérjük az alábbi szempontokat figyelembe venni:

- a szövegfórmátum WinWord legyen, esetleg ASCII-text file,
- a szövegben ne alkalmazzunk se elválasztást se kiemelést,
- ha az ábrák, táblázatok, grafikonok is számítógéppel készülnek akkor azokat külön-külön file-ban, Excel, vagy Corel Draw számára feldolgozható formátumban (esetleg Norton vagy Arj programmal tömörítve) kérjük.

Azokat az írásokat melyek nem felelnek meg a szerkesztéshez szükséges feltételeknek javításra visszaküldjük.

A **SZÉLKIÁLTÓ** megjelenését támogatta:

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatósága

Regionális Környezetvédelmi Központ (REC)

Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata

Köszönetünket fejezzük ki a lapunk megjelentetéséhez nyújtott nélkülözhetetlen segítségért!

